

Əli Rza XƏLƏFLİ

QIRMIZI HƏQİQƏTLƏR

(ədəbi publisistika)

**ADİLOĞLU
BAKİ - 2011**

X(011)

Redaktor və ön sözün müəllifi:

Hafiz RÜSTƏM,

şair-publisist

Rəyçi: Şakir ƏLİFOĞLU,

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

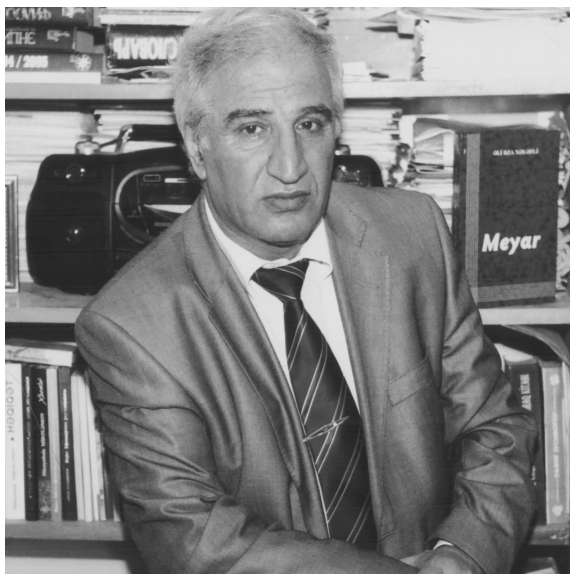
Əli Rza XƏLƏFLİ (Əzizli Əli Rza Zal oğlu)
“Qırmızı həqiqətlər” (ədəbi publisistika), “Adiloğlu”
nəşriyyatı, Bakı-2011. 128 səh.

4722110018
121 - 2011

qrifli nəşr

© **Ə.R.Xələfli**

© **“Adiloğlu” nəşriyyatı, 2011**

Əli Rza XƏLƏFLİ
(Əzizli Əlirza Zal oğlu)

Şair, publisist, 2002-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü və Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü (1984), Qabaqcıl maarif xadimi (1980), Prezident təqaüdçüsü (2010).

1953-cü il oktyabrın 1-də Azərbaycanın, Cəbrayıl rayonunun Xələfli kəndində anadan olmuşdur. Kənd məktəbinin səkkizinci sinfini bitirdikdən sonra Cəbrayıl şəhərindəki M.Qorki adına orta məktəbdə oxumuşdur. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fakültəsində təhsil almışdır (1971-1975, fərqlənmə diplomu ilə).

Əmək fəaliyyətinə təyinatla göndərildiyi Cəbrayıl rayonunun Şahvəlli, Tatar, Xələfli kənd orta məktəblərində müəllim kimi başlamışdır (1975-1980). "Xudafərin" - Cəbrayıl rayon qəzeti redaksiyasında xüsusi müxbir, şöbə müdiri vəzifələrində çalışmışdır (1980-1993).

"Qaradağ" qəzetinin xüsusi müxbiri, şöbə müdiri, redaktor əvəzi (1993-1995), "Xudafərin", "Qoşa qanad", "Həyat" qəzetlərinin xüsusi müxbiri (1995-1999) olmuşdur. Hazırda həftəlik "Kredo" qəzetinin baş redaktorudur (1999-cu ildən). Eyni zamanda

vaxtaşırı ədəbi-bədii, publisistik kitabları tərtib və redaktə etmişdir. Seyid Nigari "Xaki-payin taci-sərim" (2004), "Aşuq Mehdi: Deyirdin ölərəm sənsiz" (2003), Ənvər Nəzərli "Bu dünyanı belə gördüm" (2009), "Mənəviyyatın ekologiyası" (2005), "Fəna-yənin sualları" (2006), "Yana-yana yaşadım" (2006), "Koroğlu: hoydu, dəlilərim, hoydu" (2006, şərikli) və s.

Bədii yaradıcılığa tələbəlilik illərindən başlamışdır. İlk şeirlərini və publisist yazılarını 80-ci illərdən çap etdirmişdir. Dövri mətbuatda külli miqdarda şeiri və publisistik məqalələri çıxmışdır.

"Qızıl qələm" media mükafatına (2002), "Məmməd Araz" ali ədəbi mükafatına (2003), Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Bədii Ədəbiyyatı Təbliğ Bürosunun "Qılınc və qələm" yaddaş mükafatına (2004), Beynəlxalq Rəsul Rza mükafatına (2008), Şahmar Əkbərzadə adına Beynəlxalq Ədəbiyyat mükafatına (2010) layiq görülmüşdür.

Əsərləri:

1. *Karvan körpüdən keçir (ədəbi publisistika, esselər, portret cizgiləri)*, B., *Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası*, 1997. 240 səh., 3000 nü.

2. *Baş daşımın yazuları (publisistik qeydlər, esselər, ədəbi-fəlsəfi məktublar)*, B., "Zaman" nəşriyyatı, 1998. 384 səh., 5000 nü.

3. *Yurdun övladları (publisistik qeydlər, məktublar, portretlər)*, B., "Azərbaycan" nəşriyyatı, (şərikli) 2000. 240 səh., 3000 nü.

4. *Ocağımın işığı (şeirlər və poemalar)*, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2001. 272 səh., 3000 nü.

5. *İçərişəhər, daşlar, insanlar (poema, şeirlər)*, B., *Azərbaycan*, 2001, 62 səh., 500 nü.

6. *Həsrat körpüsü (şeirlər və poemalar)*, B., "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2003, 256 səh., 1000 nü.

7. *Sözə doğru (publisistik düşüncələr)*, B., "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2003, 304 səh., 1000 nü.

8. *Həsrət körpüsü (şeirlər və poemalar), təkrar nəşr, B., Azərbaycan nəşriyyatı, 2004, 272 səh., 1000 nü.*

9. *Dünyanın söz üzü (ədəbi publisistika), B., Səda nəşriyyatı, 2007, 288 səh., 500 nü.*

10. *Meyar (portret esselər, ədəbi qeydlər və məktublar), B., Səda nəşriyyatı, 2008, 768 səh., 1000 nü.*

11. *Arzulara dəyən güllə (ədəbi publisistika), B., Səda nəşriyyatı, 2008, 160 səh., 500 nü.*

12. *Dilimiz-varlığımız (elmi publisistika), B., MBM, 2009, 160 səh, 500 nü.*

13. *Adı Şadiman olanın... (ədəbi publisistik düşüncələr), B., Təknur nəşriyyatı, 2009, 256 səh., 1000 nü.*

14. *Araz ağrısı (şeirlər və poemalar), B., Təknur nəşriyyatı, 2009, 352 səh., 1000 nü.*

15. *Dünya yazana qaldı (ədəbi düşüncələr, müsahibələr, portret cizgiləri, məktublar, publisistik qeydlər), B., Təknur nəşriyyatı, 2009, 400 səh., 1000 nü.*

16. *Yaddaşa aparan yollar (məktub-roman, ədəbi düşüncələr), B., Adiloğlu*

nəşriyyatı, 2010, 670 səh., 500 nü.

17. *Axtala əfsanəsi (ədəbi publisistika), B., Adiloğlu nəşriyyatı, 2010, 144 səh., 1000 nü.*

18. *Həyatın romanı (ədəbi-fəlsəfi düşüncələr), B., Adiloğlu nəşriyyatı, 2011, 256 səh., 1000 nü.*

19. *Üçüncü dünyanın qorxusu (povest), B., Təknur nəşriyyatı, 2011, 159 səh., 500 nü.*

20. *Döyüşçü əfsanəsi (sənədli düşüncələr povest), B., Adiloğlu nəşriyyatı, 2011, 128 səh., 500 nü.*

21. *Damcı (poema), B., Təknur nəşriyyatı, 2011, 128 səh., 500 nü.*

22. *Bu dünyanın Mehmanısan (poema), B., Təknur nəşriyyatı, 2011, 208 səh., 500 nü.*

23. *Qırmızı həqiqətlər (ədəbi düşüncələr), B., Adiloğlu nəşriyyatı 2011, 128 səh., 500 nü.*

24. *Azadlığın qanı (poema və şeirlər), B., Adiloğlu nəşriyyatı, 2011, 128 səh., 500 nü.*

Redaktordan

SÖZ TÜRƏSİ

İmam Qəzali: “Ey oğul, nə qədər istəyirsən yaşa, necə olsa bir gün öləcəksən.

Nə qədər istəyirsən sev, necə olsa bir gün ayrılacaqsan.

Nə istəyirsən et, necə olsa bir gün hesabını verəcəksən.”

“Qırmızı həqiqətlər”... yaxşı tanıdığım müəllifin - tanınmış şair-publisist və bir sıra nüfuzlu ödüllərin sahibi Əli Rza Xələflinin yeni əsəridir. Ancaq bu barədə bir qədər sonra. Əvvəlcə onun tədqiq elədiyi müəllif və əsər haqqında fikrimi bildirmək istədim.

Şirin xanım Kərimbəyli Şadiman hər şeydən əvvəl, bizim elə xanımlarımızdandır ki, onu əvvəllər heç yerdə görməsən də, köhnədən tanımasan da, onunla hardasa ya keçdiyin küçələrin birində, ya hansısa ictimai yerlərdə rastlaşanda elə bil ki, çoxdan tanıdığın, çox doğma, çox yaxın bir insanı görürsən. Onun

Əli Rza Xələfli

Şərq qadınlarına, daha doğrusu, sırf azərbaycanlı qadınlara - analarımıza, bacılarımıza məxsus obrazı, doğma cizgilər - bəstə boyu, abır-həyalı əsmər üzü, gözəl, mənalı qara gözləri, naməhrəmlərdən çəkingən xanımana yerişi, oturuşu, duruşu, dünyanın heç yerində olmayan ipək təbiəti və bütün bu gözəllikləri tamamlayan, milli, etnoqrafik çeşidli, sadə zövqlü geyim-kecimi dərhal diqqəti cəlb edir. Bu Azərbaycan qadını Dədəm Qorqudun təsnifatını verdiyi dörd türlü qadından biridir: əri evdə olmasa da, ancaq ərinə sədaqətlə evinə gələn Allah qonağını ləyaqətlə yedirib-icirib yola salar. Belə qadın Fatimə, Ayişə nəslindəndir. Belə qadını olan ocağın işığı heç vaxt sönməz. Şirin xanım məhz bu tipli qadınlarımızdandır. Onun üzündə iman nuru, ürəyində İlahi eşq, beynində intellektual enerji əlavə məziyyətlərdir. Bu xanım orijinal yaradıcılığı - gözəl, məzmunlu, lirik şeirləri, poemaları, mənzum pyesləri, publisistikası ilə kifayət qədər tanınan yaradıcı ziyalı

larımızdandır. O, qədirbilən oxucularının gözləri qarşısında hər yeni şerilə yeniləşən, hər yeni kitabıyla təkrarsızlaşan, kamilləşən bir qələm sahibidir.

Şirin xanım həyatda gündəlik, addımbaşı şahidi olduğumuz ədalət tərəzisinin bir gözü əyiləndə, onun o biri gözünü siqlətli poeziyası ilə tarazlaşdırmaq, haqqı-həqiqəti bərpa etmək, öz yerində görmək üçün fədakarlıq göstərməkdən çəkinmir, köhnə ifadə ilə desək, fəal həyat mövqeyi tutur. Sanki Azərbaycan xalq nağıllarından gələn, lazım gələndə məskunlaşdığı Qaf dağından pərvazlanaraq uzaq məsafələri bir anda qət edən, xeyirxahlıq hamisi olan, xilaskar Zümrüddür. Bu zoomorfik surətin müasir prototipi olan, bu əfsanəvi quşun ruhunu özündə yaşadan, onun çağdaş insan varisi olan Şirin xanım əbədi, yaxud operativ mövzulara eyni poetik güc və iradə ilə yanaşır. O, zəngin təxəyyülünün gücü ilə dünyanın bu başından o başına bir göz qırpımında kiminsə çağırışına uçur, məzlumu, kö-

məksizi zülmün, haqsızlığın caynağından qoparıb poeziyasının zümrüd qanadlarına mindirir, xilaskarlıq missiyasını yerinə yetirir. Özü lazım biləndə gündəlik informasiya vasitələrilə dünyaya çatdırılan, adi, “soyuqqanlı” xəbərlərin bəzilərini quru, cansız informativlikdən çıxarır, ətə-qana doldurur, obrazlaşdırır, yeni poetik mövzulara çevirir. Bir də görürsən ki, Şirin xanım dünyanın fəvqəldövləti ABŞ prezidenti C.Buşun hər bir sərəncamına aqibətini düşünmədən ləbbeyk deyən beynəlxalq təşkilatların dəstəyilə Şərq dövlətlərinin milli mənafeələrinə toxunan, o cümlədən İran, İraq, Əfqanıstan dövlətlərinin daxili işlərinə qarışan, bu dövlətlərin başçılarına qarşı təcavüzkar, hegemon xarici siyasətini pisləyir. O, C.Buşa mənzum ittihamnamə oxuyur, onun müsəlman ölkə başçılarına “dərs verməsini, ağıl verməsini” rədd edir. Şirin xanım Allah qarşısında hüquq bərabərliyini hər şeydən uca tutur, heç bir diskriminasiyaya yol verməyən, bəşəriyyətin harmonik inkişafını tənzimləmək istəyən vicdan, haqq məhkəməsi

adından hökmlər oxuyur. Axı hamı - dinindən, irqindən, ictimai-siyasi statusundan asılı olmayaraq bütün bəşəriyyət biri digərinə zülm etməməli, biri digərinin haqqını kəsməməlidir. O, zahiri, görünən ictimai-siyasi eybəcərliklərdən tutmuş adi gözlərlə görünməyən, şeytan vəsvəsesilə insan qəlbinə təlqin olunan şər başlanğıca, bu başlanğıcdan su içən neqativ hərəkətlərə - təcavüzkarlığa, kin-küdurətə, artıqtamahlığa, qısqanclığa, həssədə və s.-ə yox deyir. Şirin xanımın yaradıcılığında dünyada baş verən qeyri-əxlaqi, qeyri-insani hadisələrin mahiyyətinə poetik müdaxilə çox da özünü gözlətmir. O, imperialist Rusiyanın əlində domokl qılıncına çevrilən Ermənistanın türk dünyasına qarşı işğalçılıq niyyətlərini lənətləyir, müharibə qurbanlarına elegiyalar həsr edir. Şirin xanımın həssas qəlbi membran kimi, lakmus kağızı, yaxud ahənrüba kimi ətraf aləmdə mövcud olan predmetləri, baş verən hadisə və əhvalatları özünə çəkir, duyğu və düşüncələrinin süzgəcindən keçirir, bunların təsirlərinin və

əks-təsirlərinin poeziyasını yaradır. Ruhunu fərləndirən hal-hərəkətlərlə yanaşı ürəyi qana döndərən, insanı qışqırmağa, hayqırmağa məcbur edən məsələlərə də aydınlıq gətirir. Bütün bunlar onu göstərir ki, Şirin xanım həyatı obrazlarla əks etdirməyi, onu oxucularına yüksək ədəbi-bədii səviyyədə təqdim etməyi bacarır.

Burada kiçik bir haşiyəyə ehtiyac duyuram. Qəribədir ki, son dövrün bəlası kimi oxucular öz müəlliflərini axtarmır, kitabxanalara, kitab mağazalarına üz tuturlar. Əlbəttə, bunun çox ciddi obyektiv və subyektiv səbəbləri var. Yeri gəlmişkən millət vəkili Qənirə Paşayevanın çoxlarımızın bilmədiyi, yeni, milli heysiyyətimizi utandıran faktlarla zəngin “Biz niyə kitab oxumuruq?” adlı, həyəcan signalını andıran məqaləsini oxumamaq böyük günahdır. Onun gələcəyimizə tuşlanan ağır zərbənin hiss olunacaq ağrısının indidən qarşısının alınmasına yönəlmiş həqiqi vətəndaş təəssübkeşliyinə biganə qalmaq olmaz:

**“ Dünyada nə qədər kitab var belə
Çalışıb-əlləşib gətirdim ələ.
Oxudum, oxudum, sonra da vardım,
Hər gizli xəznədən bir dürr çıxardım.**

(Nizami)

Babamız Nizami bizim kitaba olan meyli-mizi və münasibətimizi görsə, nə deyərdi? Biz axı niyə oxumaq istəmirik? Bu məsələ ilə bağlı sadəcə bəzi statistik rəqəmlərə baxanda adamı dəhşət bürüyür.

Mənim aldığı məlumatla görə, 9 milyon əhalisi olan ölkədə cəmi 10 kitab dükanı var və bu dükanların hamısı Bakıda yerləşir. Regionlarda kitab dükanı demək olar ki, yoxdur.

İnsanlar tanıyıram ki, həyatında bəlkə 10 kitab oxumayıb, ancaq Avropanı bəyənmiş. Həmin o Avropada, Qərb ölkələrində hər 20 min insana 1 kitab evi düşür, bizdə isə 900 min nəfərə bir kitab evi...

Bizimlə birlikdə sovet imperiyasının işğalından eyni zamanda xilas olan Ukrayna və Gürcüstana baxaq. Ukraynada 45 milyon əha-

liyə 1479 kitab dükanı düşür, yəni 30 min insana 1 kitab dükanı. Əhalisinin sayı təxminən 4,5 milyon nəfər olan qonşu Gürcüstanda isə 75 kitab dükanı var: 25 dükən Tiflisdə, 50-si bölgələrdə...Bizdə isə cəmi 10 kitab evi...Niyyə? Nə üçün? Biz bu suallara təkcə adi cavab yox, həm də vəziyyəti dəyişmək üçün, millətin gələcəyi üçün çıxış yolları tapmalıyıq”.

Hələ bu azmış kimi hətta bir qrup istedadlı qələm sahibləri də əsasən qısqanclıq üzündən hətta bir-birlərinin kitablarını da oxumaq istəmirlər. Üstəlik bəzi özündənrazı tənqidçilərimiz ədəbi prosesə tendensiyalı münasibətlərilə seçilirlər. Onlara elə gəlir ki, məhz işlərinin keçdiyi, asılı olduqları bəzi ədəbiyyat məmurlarının yazdıqlarını boğazdan yuxarı tərifləməklə guya ədəbiyyata xidmət edirlər. Elə bu səbəblərdən Şirin xanım kimilərin ədəbi yaradıcılıqları, bədii əsərləri sanki diqqətdən kənar qalmış kimi görünür. Əslində bu kimi şairlərin yaradıcılığına həmişə ehtiyac var. Ən pisi odur ki, bəzi elm, sə-

nət adamlarımız qələm dostlarımız haqqında subyektiv və obyektiv təəssüratlarımızı, ürək sözlərimizi, daha dəqiq desək, ekspert rəyimizi bildirəndə orda-burda gileylənirlər ki, siz bir-birinizi ancaq tərifləməklə məşğulsunuz. Halbuki biz ədəbiyyatda yerini, mövqeyini, orijinal və fərqli xüsusiyyətlərini müşahidə etdiyimiz, yeniliklərindən hətta ağ maqiyadan da uzaq bir qibtəkarlıqla təsirləndiyimiz, yüksək zövq aldığımız , bizi yeni-yeni yaradıcılıq üfüqlərinə pərvazlandıran müasirlərimiz haqqında yazmağa, fikir yürütməyə başqalarından daha çox haqqımız var. Axı qeyri-peşəkarların qətiyyəni bilmədiyi, məhz bizim vaqif olduğumuz, içində yaşadığımız yaradıcılıq sirlərimizdən özümüzdən qeyri kimlər daha düzgün, daha dəqiq xəbərdar ola bilər və bu sirli, sehrlı poetik gerçəklikləri oxucular üçün bütün reallıqları ilə açıqlaya bilər? Mənə gəlincə, Allah şahiddir ki, müəllifinin kimliyindən asılı olmayaraq, ədəbi-bədii keyfiyyətləri olmayan, azacıq da olsa, qəl-

bi titrətməyən, ruhu sarsıtmayan heç bir ədəbi xalturanı ədəbi təhlilə cəlb etməirəm. Mənim üçün, mənim zövqümcə, əsl sənət əsəri yaradan, həyat həqiqətlərini obrazlaşdıran, tipikləşdirən qələm müqəddəsdir. Bu qələm sahibi isə Allahın seçmə bəndəsidir, ədalət carçısıdır.

* * *

Müqəddəs vətənpərvərliylə fəxr etdiyim, “Axtala əfsanəsi” kimi həqiqi bir sənət əsərinə məftunluqla rəy yazdığım Şirin xanım bu dəfə də özünə doğma olan, vicdanını tərpedən, onu susmağa qoymayan yeni bir şəhidlik mövzusuna müraciət edib: “Allah yolunda öldürülənlərə, şəhid olanlara “ölməyin. Əksinə, onlar (Allah dərğahında) diridirlər.”(Quran, “əl-Bəqərə”, 154).

Türkiyənin ünlü klassiki Mehmet Akif Ərsöy vətəninin şəhid oğullarını əbədi dirilik mənbəyi, ölməzlik simvolu kimi tərənnüm etmişdir:

**Basdıgın yerləri torpaq deyərək keçmə, tanı!
Düşün altındakı minlərlə kəfənsiz yatani.
Sən şəhid oğlusan, incitmə, yazıqdır atanı,
Vermə dünyaları alsan da, bu cənnət Vatanı!**

**Ruhumun Səndən, İlahi, budur ancaq əməli,
Dəyməsin məbədimin köksünə naməhrəm əli.
Bu əzanlar ki, şəhadətləri dinin təməli,
Əbədi yurdumun üstündə mənim inləməli.**

Şirin xanım da KİV-lə bütün dünyaya yayılan, hətta Avropa Şurasında məruzə olunan, erməni snayperinin hədəfində qətlə yetirilən, növbəti günahsız qurbana çevrilən, balaca, şəhid Farizin hekayətini qələmə alıb. Bu hekayət kiçik, mənzum oçerk formasında olsa da, məzmun və mahiyyətinə, poetik təsvir və təhkiyəsinə görə diqqətəlayiq bir əsərdir. Məhz buna görə də şair-publisist Əli Rza Xələfli yenidən Şirin xanımın yaradıcılığına üz tutub, onun bu yeni əsərinin təhlil və şərhini verən, gözəl poetik keyfiyyətlərini açıqlayan yeni bir əsəri araya-ərsəyə gətirmişdir. O,

buna qədər “Adı Şadiman olanın...”(2009), “Axtala əfsanəsi”(2010) kimi çox maraqlı və oxunaqlı kitablarını məhz Şirin xanımın yaradıcılığına həsr etmişdir.

Növbəti “Qırmızı həqiqətlər” - həqiqətlərin eyniadlı rəngi, ancaq əksmənalı təyinləridir. Qırmızı rəng milli bayrağımızda çağdaşlıq, müasirlik rəmzidir.

Qızıl bayrağa, qızıl ulduza, qızıl əsgərə sabiq imperiyanın məzlum xalqlara uddurduğu qan rəngi hopub. Bu rəng nağıllarımızdan görünən, qırmızı geyinib qırmızı taxta çıxan qibleyi-aləm sayılan hökmdarın əzəmət, dəbdəbə, şadyanalıq göstəricisi , yaxud onun sonu qan tökməklə nəticələnən hüdudsuz hakimiyyətinin dəhşət saçan rəngi olub.

Təzə gəlinlik qiyafəsində ər evinə yola salınan qızın incə belinə bağlanan lent qırmızıdır.

Qırmızı işıqforda təhlükə signalıdır.

Qırmızı sifət tez-tez özündən çıxan, coşğun, çılğın bir xolerikin normal görüntüsüdür.

Qırmızı yaqut, yaxud yaquti-əhmər ən qiymətli daşdır.

Qırmızıda orta, miyanə heç nə yoxdur!

Qırmızı səadət və bədbəxtliyin zahirən eyni cür, oxşar, həmrəng, daxilən başqa cür, bir-birinə qətiyyən bənzəməyən, əks olan - birisinin kosmetik, o birisinin təbii boyasıdır.

Qırmızıda bir-birini yeyən, bir-birinə aman verməyən ağ qan, qara qan cisimciklərinin həyat uğrunda ölüm-dirim mübarizəsi, qalibiyyət-məğlubiyyət, varlıq-yoxluq dilemması əks olunub. Deməli, iki ad daşıyan ağ-qara həqiqətləri bir adla - qırmızıyla kəsə, yığcam, bir vurğu altında işlətmək olar. Elə əslində Şirin xanımın poemasında eyni qırmızı hərflərlə işarələnən, iki antonim sözlə ifadə olunan iki əks qüvvə, iki antaqonist baxış, iki zidd münasibət üz-üzə, göz-gözə mücadilədir: birinci ,balaca, günahsız Farizin nahaq tökülən qanı (şəhidliyin maddi dəlili), ikinci, bu qırmızı qan bahasının alınacağına inam hissi! Bu xeyir və şərin əbədi mübarizəsini

Şirin xanım aşağıdakı şahbeytində hələ bu poemanı yazmazdan xeyli əvvəl aforistik şəkilə ifadə etmişdi:

**Dünya xəlq olandan qeylü-qaldadır,
Xeyir - ayrılıqda, şər - vüsaldadır.**

Görünür, Şirin xanım bu bitməz-tükənməz qan qoxusu verən hadisə və əhvalatlarla bağlı olan və olacaq həyat qanunauyğunluğunun aforistik düsturunu, tərifi düzgün verib. Onun böyük sələfi Hüseyn Cavidin həkimanə misraları yada düşür:

**Kəssə hər kim tökülən qan izini,
Qurtaran dahi odur yer üzünü.**

Hələlik Farizlərin qədimlərdə olduğu kimi yenə də nahaq qanları tökülür, bu yeni nahaq qanlar qisas tələb edir, ancaq qanı qanla yumaq olmur, qan izini kəsən dahi tapılmır.

Ə.R.Xələfli özünəməxsus publisistik üslubla Şirin xanımın bu qanlı hekayətinin mahiyyətini açır, onun dağdan ağır şəhidlik məzmununa, dil-üslub xüsusiyyətlərinə aydınlıq gətirməyə təşəbbüs göstərir.

Taleyin ironiyasına bax ki, Beynəlxalq qadınlar günündə - 8 Martda öz evlərinin həyə-tində oynayarkən erməni snayperi tərəfindən Ağdam rayonunun Orta Qərvənd kənd saki-ni, 9 yaşlı Fariz Bədəlov şəhid olmuşdur:

**Doqquz yaşlı bir uşaq boyandı al qanlara,
Bu balaca şəhid də dağ oldu insanlara.**

**O körpəcə gözündə dondu həyat əbədi,
Soldu bir uşaq ömrü, çökdü həyat məbədi.**

Əslində erməni snayperi rəzillik və qəd-arlıqla Farizin simasında bütün dinc sakinlə-rə, dünyanın gələcəyinə güllələrini tuşlayıb.

Şirin xanım balaca ədəbi qəhrəmanını və onun əhatəsini nə qədər tipikləşdiribsə, Ə.R.Xələfli də bir o qədər bu tipik qəhrə-man və onun əhatəsində mövcud, faciəni si-tuasiaları, köməkçi epizodları, xüsusilə ata-sız Farizin bədbəxt anasını, kənd əhlini, kənd təbiətini bir o qədər canlı və rəvan təh-kiyə ilə oxucuların nəzərində canlandırıb. Beynəlxalq qadınlar bayramı ilk növbədə Farizin anası Şirinnaz və nənəsi Mələhət

üçün oğul və nəvə dağına, qara bayrama çevrilib. İnanırıq ki, bu qara bayram təbrik-ləri tezliklə erməni analarına və nənələrinə də qismət olacaq!

Şirin xanımın poetik obrazları Ə.R.Xələf-linin ədəbi-publisistik şərhində ardıcılıqla incələnir. Əli Rza “Bizdən yaxşı, gözəl, ülv-i adamların təqlidində”(Aristotel) konkret ola-raq bu poetik kontekstdə faciə qəhrəmanı Fa-rizi ustad tənqidçi məharətilə ümumiləşdi-rir:”Məzar balaca şəhidin, həm də Vətən şə-hidinin böyük iqamətgahıdır. O, artıq kiçik bir övladın məzarı yox, bütöv bir xalqın tarix kitabıdır:

Ayağım torpağın üstündə əsir,

Düşmən snayperi naləni kəsir.

Şəhid, körpə balan məzarda əsir,

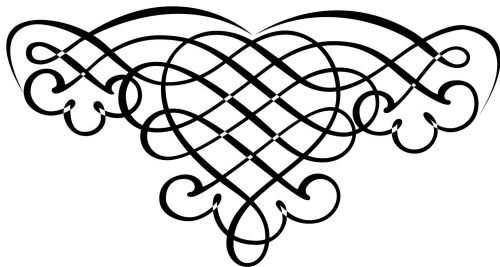
Ruhu can köçündə, ey Orta Qərvənd.

Ə.R.Xələfli ümumiyyətlə, Şirin xanımın yaradıcılığı, ədəbi irsi haqqında qənaətlərini bir peşəkar ədəbiyyatşünas kimi açıq söylə-məkdən çəkinmir. Qoy bəzi özündən müştə-

beh cızma-qaraçılar, adını “şair” qoyub Şirin xanımı bəyənməyənlər qulaqlarını açıb yaxşı-yaxşı eşitsinlər: “ Şirin xanım Kərimbəyli Şadiman müasir Azərbaycan ədəbiyyatında dəfələrlə qeyd etdiyimiz kimi, özünəməxsus dəsti-xətti olan müəlliflərdəndir. Həyatımızın ən müxtəlif sahələrini özündə əks etdirən mövzularda yazıb-yaradır. Aşıqanə, lirik qəzəllərin, dərin, fəlsəfi ümumiləşdirmələrlə nəsihətamiz, poetik hekayətlərin, həmçinin müharibə mövzusunda, müharibənin əsl həqiqətlərini göstərən, necə deyərlər, günahsızların qanı ilə yazılmış zəngin ədəbi irsin müəllifidir.”

Həqiqətən də Şirin xanımın bu kədərli, məhzun mərsiyəsi adi hekayət deyil, əbədiyyət şəfəqlərinə bürünmüş hekayətdir. Çünki müqəddəs hisslərlə yazılmış bu hekayət şəhid Farizin xatirəsini əbədiləşdirən, ziyarət-gaha çevirən söz türbəsidir.

Hafiz RÜSTƏM
1-9 oktyabr 2011

Müəllifdən

TƏNHALARDAN BİRİ

yaxud kövrək duyğulu şairəyə məktub

Çox hörmətli Şirin xanım Şadiman, bir şairə, xalqımızın mənəvi həyatında yaxından iştirak edən publisist, ictimai xadim kimi sizi tanıyan, yaradıcılığınızı yüksək qiymətləndirən oxucularınız ədəbi-mənəvi həyatımızdakı yerinizi yaxşı bilirlər. Söhbət sıradan bir nəfərdən getmir. Daim yaradıcılıq eşqi ilə alovlanan, könlünün ən incə, lirik duyğularını, hisslərini oxucularla həmişə bölüşən, öz ovqatını məmnuniyyətlə müasirləri ilə səmiyyətlə paylaşan qələm adamından söhbət gedir. Doğrusu, sizin orijinal yaradıcılığınız, həm də əslində, bulaq kimi qaynayan, çağlayan yaradıcılığınız əsas verir ki, sizi daim diqqətdə saxlayaq. Siz Azərbaycan ədəbiyyatının tarixin sınaqlarından çıxmış ənənələrini qoruya bilir, onu inkişaf etdirir, bir dəyər olaraq həmişə ona tapınırsınız. Həyatın ziddiy-

yətləri, qarşılaşan qüvvələr xeyir və şər motivlərinin sənətdə ifadəsi, əslində, sənətkarın özünün dünyagörüşü, ruhu və təbiətilə bağlıdır. Bu mənada, sizin özünüzün yaradıcılıq aləminiz də mənəvi hazırlığınızdan bəhrələnir. Axı söz adamı, sənət adamı, əslində, pozulmuş dünya nizamının bərpası uğrunda vuruşur, bu amal uğrunda mübarizə aparır. Əgər sənətkarın bir əqidə olaraq amal uğrunda mübarizə aparmaq kriteriyaları, ölçüləri olmasa, onda nəinki onun yaradıcılığının mahiyyəti heçə enər, lap elə özü də bir şəxsiyyət kimi xırdalanar və müasirləri arasında heç görünməz də. Xoşbəxtlikdən sizin yaradıcılığınızda insanı qorumaq istəyi, insanın ucalığını, insanın aliliyini mühafizə hissi çox güclüdür. Elə yurda, torpağa sevgi hissləri də məhz bu mənəbdən qaynaqlanır.

Qarabağ uğrunda savaş başlayandan bəri, siz həmişə bu mövzuya müraciət etmiş, qəhrəman oğullarımız haqqında çox dəyərli əsərlər yaratmışınız. Xüsusilə son vaxtlar qələmə

aldığınız «Axtala əfsanəsi» əsəri qədim Oğuz yurdundan - indiki Ermənistan ərazisindən çıxarılan, deportasiya edilən insanların taleyindən bəhs edilir. Bu dəhşətli faciənin haradan, nədən qaynaqlandığı, törəndiyi sualı sizi həmişə düşündürüb. Köndüoğlu obrazı nə qədər konkret olaraq tanıdığımız, ayrıca götürülmüş bir azərbaycanlı olsa da, o, həm də mənsub olduğu xalqı təmsil edir. Onun ağrı-acıları faciəli həyatı, yurd həsrəti ilə qovrulmaları, yangıları bizə tanışdır. Çünki biz bu taleyi, bu həyatı yaşaya-yaşaya görmüşük və tarix bizim şahidliyimizdən qaça bilməz. Və təbii ki, biz sənətkar olaraq səninin də şahidliyin yaratdığı əsərlərlə özünü təsdiq edir. Hər hansı bir sənətkar öz dövrünün şahidi deyilsə, öz dövrünün ağrı-acılarını özü ilə bərabər yaşamırsa, zaman ona güzəştə gedə bilməz. Yəqin ki, bir sənətkar kimi də yazdıqları, yaratdıqları tarixin yaddaşında özünü qoruya bilməz. Qarabağ müharibəsinin qəhrəmanları, igid Azərbaycan əsgərləri, üçrəngli

bayrağımız, müzəffər ordumuz, yurdumuzun əsrarəngiz gözəllikləri...bütün bunlar sənin əsərlərinin baş qəhrəmanları, tərənnüm olunan obrazlarıdır. Sən öz yurdu ilə, Vətəni ilə, dövləti ilə fəxr edən sənətkarsan. Və bu sevgini biz sənin yaradıcılığında həmişə hiss etmişik. Əlbəttə, bizim zəmanəmizdə də filistərlər az deyil. V.Q.Belinski Puşkinin yaradıcılığından danışanda filistəliyi belə xarakterizə edir: «Bütün inkaredilməz məziyyətlərinə baxmayaraq, Lenski kimi adamlar ona görə yaxşı deyildirlər ki, onlar ya tam filistərlər («filistə» almancadır, özündən razı, məhdud fikirli adam, meşşan deməkdir) çevrilirlər, ya da əvvəldə olduqları kimi qaldıqda köhnəlmiş, mistik və xəyalpərəst olurlar... adamda ikrah doğururlar, iddiası sadə, bayağı adamlardan daha artıq tərəqqi düşməni olurlar. Bu adamlar daim öz qəlblərini araşdırıb özlərini aləmin mərkəzi saymaqla dünyada baş verən hər bir şeyə sakitliklə baxır və səadətini bizim içimizdə olduğunu, insanın qəl-

bən xəyallar səmasına qalxmasını söyləyib duraraq həm aclığın, həm də ehtiyacın olduğu bu dünya haqqında düşünmək lazım gəlmədiyini təsdiq edirlər...» (V.Q.Belinski, «Rus ədəbiyyatı klassikləri haqqında». Bakı-1954. səh.168). Bədbəxtlikdən filisterlər bizim zəmanəmizdə də az deyil. Və elə burudaca əlavə etməliyik ki, həm də xoşbəxtlikdən bu özündən razıların - filisterlərin arasında özündən narazılar, daim mənəvi gərginlik içərisində yaşayan, öz imkanından və gücündən artıq olan bu filisterlərlə döyüşə bilən, mübarizə aparən sənətkarlar da az deyil. Bəlkə də elə mənəvi tarazlığı qoruyan budur və sizin özünüz də filisterlər arasında belə tənhalardansınız. Bəlkə, ona görə bu qədər rahat, bu qədər mübariz, bütün soyuqluqlara, həyatın sizə qarşı biganəliyinə və elə taleyinizdə də yaşadığınız bir çox ağrı-acılara baxmayaraq döyüşkənlik ruhunu qoruyub-saxlamısınız. Yoxsa. Elə təkcə son illərin yaradıcılıq məhsulları olan dəyərli əsərlərinizi qə-

ləmə ala bilməzdiniz. Onsuz da cəmiyyətin tarixi elə mübarizələr tarixidir. Əqidə və inam uğrunda aparılan mübarizənin özü tarixi yaradır. Təkcə elə bu səbəbə görə ədəbiyyatı da tarix adlandırmaq olar. Demək, onda bu tarixin müəlliflərindən biri də, özü də çox vicdanlı müəlliflərindən biri də sizsiniz.

İnsafən, sizin yaradıcılığınız haqqında müasirlərimiz olan tanınmış qələm adamları professor Nizami Tağısoy, ədəbiyyatımızın çox cəfakeş müəlliflərindən biri Nijad Mikayılzadə...və başqaları dəyərli tədqiqat əsərləri yazıblar. Sənətinizi yüksək qiymətləndiriblər. Bu, o deməkdir ki, sənət adamının yaratdığı təkcə özünün mənəvi mühitində qalmır. Onun səsi cəmiyyət tərəfindən eşidilir. Demək, cəmiyyətin mənəvi mühitinin formalaşmasında sənətin də xidmətin az deyil. Klassiklər deyirdilər ki, iblis göylərin və yerlərin düşmənidir. Və bu düşmən yalnız ayrı-ayrı adamlara mənəvi zərbə vurmaqla kifayətlənmir, həm də bəşərin özünü də daim fəlakətə

sürükləyir, müharibələr, etnik toqquşmalar, xalqların məcburən yerlərini dəyişməsi, köçkünlük, didərginlik, deportasiyalar ayrı-ayrı liderlərin ürəyinə məskən salmış iblisin əməli deyilmi? Yəqin ki, bizə söz uğrunda yanğı elə o iblislə, şər qüvvələrlə döyüşmək üçün Tanrı tərəfindən bəxş edilib. Burada sadalamağa lüzum görmədiyim çoxlu sayda kitablarınızın, əsərlərinizin əsas ideyası elə bu motiv üzərində qurulub. Və sizin özünüz də bir yaradıcı adam, şair, publisist kimi elə bu mübarizə üzərində köklənmişiniz.

Şirin xanım, sizin çox böyük səmimiyyətlə «yaradıcılığımın ən yaxşı dövrü «Kredo» qəzetinin həyatı ilə bağlıdır» deməyiniz bizdə də qürur hissi doğurur. Bəli, həqiqətən siz redaksiya heyətinin üzvü kimi, qəzetin həyatında çox yaxından iştirak edirsiniz. Həyatımızın ağırlı tərəfləri ilə bağlı ən yanğılı yazılarla müntəzəm çıxış edən müəlliflərdən biri də sizsiniz.

Sizin 55 yaşınız tamam olur. Müəyyən mənada, bu, həm də sizin yaradıcılığınızın 35 illik yubileyidir. Adətən, yubileylərdə daha çox təqdirli fikirlər işlədilir. Yalnız adətə görə yox, elə həm də vicdanən deməliyik ki, siz həmişə ideallar uğrunda fəal mübarizlərdən birisiniz. İdeallar uğrunda mübarizə isə ruhun çırpınması, mənəvi kamilliyə can atma döyüşüdür. Uzun illər həyatımızın daha da saflaşması, gözəlliyi uğrunda mübarizə apara biləcək dəyərli əsərlər yaratmağınız ən böyük istəyimizdir. Necə deyərlər, hələ gözəl günlər qarşıdadır.

26.08.2010

QIRMIZI HƏQİQƏTLƏR, yaxud gələcəyə tuşlanan güllələr

Şirin xanım Şadiman təqribən beş ildən bir qədər az, ya çox olar ki, "Kredo" qəzeti ilə əməkdaşlıq edir. Bizimlə əməkdaşlığa qədər o, kifayət qədər aydın yaradıcılıq yolu keçib. Bir neçə kitabı çap olunub, əsərlərinin müzakirəsi haqqında yazılar, yazılanlar ədəbi ictimaiyyət arasında onun ədəbi obrazını kifayət qədər tamamlayıb. Ancaq tarixən ədəbi qüvvələrin gücü müəyyən istiqamətdə formalaşmış qəzetlərin, jurnalların ətrafında daha çox özünü göstərir.

Şirin xanım ardıcıl olaraq onu narahat edən cəmiyyət problemləri ilə bağlı publisist yazılarla çıxış edib. Qələminin kəsəri, sözünün kəskinliyi, əqidəli bir ziyalı kimi sözünü demək bacarığı göstərir ki, o, yorulmadan öz üzərində çalışır, daxili-mənəvi enerjisinin gücü ilə yazıb-yaradır. Onu daha çox maraqlan-

dıran, özünə cəzb edən və daim əhatəsində saxlayan mövzular çoxdur. Xüsusilə, dünyanın indiki sim kimi gərilməmiş əsəbləri şairəni çox düşündürür. Əfqanıstan, Liviya, Yaxın Şərqlə hadisələri, İran və digər ölkələrin həyatında baş verən istər siyasi, istərsə də mənəvi çevrilmələr onun həmişə müraciət etdiyi mövzular olduğundan yeni, orijinal söz deyə bilər. Sanki dünyanı oyatmağa, haqqa tərəf durmağa çağırır. Və bu yöndən yanaşanda, xüsusilə deməliyik ki, Şirin xanım Şadiman Qarabağ mövzusunu özünün gündəlik havası kimi yaşayır. Sanki bu mövzu onun üçün, haqqın və ədalətin mühafizi olmaq üçün ən tutarlı dəlildir. O, Qarabağ uğrunda qələmi ilə savaşa aparən döyüşçüdür. Qarabağ mövzusunda çoxlu şeirlər, pyeslər, poemalar yazıb. "Axtala əfsanəsi" kimi maraqlı bir əsərini də məhz elə bu mövzuya, Ermənistandan didərgin salınan soydaşlarımızın faciəli taleyinə həsr edib. Köndüoğlu obrazı XX əsrin tarixi faciəsini yaşayan azərbaycanlıların ümumi-

ləşmiş obrazıdır. Köndüoğlunun timsalında ən dəhşətli azərbaycanlı-türk həqiqətini görürük. Müəllif bu əsəri həqiqətən ağrıya çevirmiş, yaşantıdan keçirmiş Köndüoğlunun keçdiyi yerləri xəyalın öz sözü və qələmi ilə keçmişdir. Ona görə də əsər çox canlı və ağrılı bir ruhla qələmə alınmışdır. Hər dəfə də Şirin xanımın Qarabağ mövzusunda həsr etdiyi yeni əsərlərində Köndüoğlu əzabının bünövrəsini görmək olur. Təbiətən narahat olan, çılgın düşüncə, coşğun ürək sahibi kimi bir həyat yaşayan Şirin xanım Şadiman dəfələrlə Qarabağa səyahət etmiş, əsgərlər qarşısında, sözün həqiqi mənasında vətəndaşlıq missiyasıyla coşğun ruhla şeirlər oxumuşdur. Onu hər yerdə odlulu-aloğlu bir söz sahibi kimi tanıyır, sevgilərlə qarşılayırlar.

İctimai fəallığı, gənclərin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi yolunda da çalışmaları həmişə diqqəti çəkir. Vaxtilə Ermənistan ərazisində tarixi yurdlarında yaşayan soydaşlarımızı unutduq, onlara mənəvi dəstək ola bilmə-

dik. Hiyləgər erməni siyasətçiləri bundan ustalıqla bəhrələndilər. O yerdə ki azərbaycanlıları arxasız, köməksiz gördülər, qəddarlıqla öz məqsədlərini həyata keçirdilər. İndi Borçalıda yaşayan azərbaycanlılarla sıx iqtisadi, mənəvi, siyasi əlaqələr yaratmaq bu baxımdan nə qədər böyük əhəmiyyət kəsb edir. Borçalıya səfərdən də Şirin xanım böyük uğurla qayıdıb. Qafqaz Media İctimai Birliyinin, bu birliyin rəhbəri Azadə Hüseynovanın təşkil etdiyi səfərdə iştirak edən ziyalılar Heydər Əliyev adına Gürcüstan Azərbaycan Tədris Universitetində tələbələrlə görüş keçirib. Tanınmış azərbaycanlı şairə Şirin xanım Şadiman universitetin rəhbərliyi tərəfindən elmi-praktik konfransda uğurlu çıxışına görə diplomla təltif edilib.

Son vaxtlar bir qrup Azərbaycan ziyalısı qələm və söz adamları ilə birgə Qarabağa səyahət etmiş, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovun döyüş yerlərində olmuş, qəhrəmanlıq motivləri aşılayan şeirlər

silsiləsi yaratmışdır. Ancaq onu daha çox sarsıdan Ağdamın Orta Qərvənd kəndində erməni faşistlərinin snayper gülləsinə tuş gələn dördüncü sinif şagirdi, balaca Fariz Bədəlovun faciəli surətdə şəhid olmasıdır. Doqquz yaşlı uşağa güllə atan və onu öz həyətində, doğulub-böyüdüüyü evin qapısının ağzında qətlə yetirən düşmənə çox sarsıdıcı bir ittihamnamə yazıb. Bu ədəbi ittihamnamə bir vaxtlar, hətta uzaq gələcəkdə olsa belə, həmin qəddar erməni faşistinin fiziki olmasa da, mənəvi cəzasını təmin edəcək. Şadiman xanım "Balaca şəhid Farizin hekayəti" poemasında, deyəsən qorxulu bir nağıl danışır. Düşmənin simasını açmaq üçün onun yırtıcılığını, qəddarlığını göstərmək üçün bütün dünya qadınlarının bayramı hesab olunan 8 Martda hədəfinə çatmış güllənin qorxulu nağılını elə Orta Qərvənddən başlayır. Oxucu ilk misralardaca əbədilik doqquz yaşında qalacaq uşağın doğulub-böyüdüüyü kəndi görür. Onun ailə üzvləri ilə tanış olur. Anası Şirinnazın, da-

yısı Elgizin adlarını bilir. Və məlum olur ki, balaca Farizin böyüdüyü ailənin özünün yaşadığı qayğılar var, çətinliklər var.

**Biri vardı, biri yox,
Mənzil uzun, hünər çox.
Orta Qərvənd elində,
Söz-söhbəti dilində
Balaca Fariz vardı,
Ona da həyat yardı.**

Hələ bilmək olmaz, nələr olacaq? Balaca Farizin yaşadığı həyatın öz şirinliyi var. Bu həyat onun üçün arzudur, özünün yaşadığı sevinclərdir, istəklər, diləklərdir. Anası Şirinnaz üçün şirin-şirin danışığı ilə sanki nəğmələr oxuyur. Elə ona görə də müəllif balaca uşağın danışığını "könül sazının dillənməsi" kimi mənalandırır. Mələhət nənə bəlkə də, nə vaxtsa balaca Fariz üçün bir qorxulu nağıl danışmış və balaca Farizin ruhunda, canında belə bir istək yaranmış ki, o, böyüyər, Cırtdanı incidən divdən qisas alar. Nağıl isə öz şirinliyindədir. Hələ acılığı görünməyən şirinliyində:

**O uşaq diləkləri,
Nazları ürəkləri.
Anası Şirinnazın,
Oxşardı könül sazın.
O Mələhət nənənin,
Qovardı qəlbdən çənin.
Dayısı Elgiz onu,
Tutardı əziz onu.
Candan bala deyərdi,
Evə qala deyərdi...**

Amma görünən əsl həqiqət budur ki, uşaq aləmi, uşaq dünyası hələ müharibənin nə olduğunu, hətta o müharibənin lap yanında olsa belə, bilmir. Müharibə isə uşağın mənəvi dünyasını bir vaxt onu ittihamlara məruz qoya biləcək günahların nə demək olduğunu öz qanunlarına sığışdırmır.

* * *

«Müharibə və ədəbiyyat» ...qətiyyən bir-birindən ayrılı və təcrid oluna bilməz. Ona görə ki, müharibə insanların təkcə canlı orqanizminə yox, həm də onların mənəvi mühiti-

nə təsir edir. Bu mənada, bir insanın yaralanması, eyni zamanda, bütöv bir nəslin, əlbəttə, həmin ağır ilə yaşayan adamların yaralanması, şikəst olunması, öldürülməsi, bir sözlə, qanın axıdılması deməkdir. İndiki məqamda biz Azərbaycan ədəbiyyatının müasir təmsilçilərinin qələm məhsullarını saf-çürük edəndə ucdantutma bütün yazıları müharibə mövzusu adlandırma bilmərik. Baxmayaraq ki, belə yazıların arasında çoxlu sayda Qarabağdan «danışan» ədəbi-bədii yazılar var. Səbəb odur ki, bu yazıların janrına müvafiq olaraq, bədii tələblərə cavab verəcək gücdə olan ədəbi nümunələr çox azdır. Amma Şirin xanım Şadimanın balaca şəhid Fariz haqqındakı hekayəti real mənzərəni, sözün həqiqi mənasında Azərbaycan xalqının tarixində faciəli bir hadisənin mahiyyətini ifadə elədiyi üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ən azı ona görə ki, bir uşağın həyət-bacada görüntüsü işğalçı üçün, düşmən üçün, müharibə aparıcı tərəfi üçün - əgər insandırsa, əgər bəşəri dəyərlə-

rin qoruyucusudursa, qala hesab olunmalıdır. Ən azı ona görə ki, qabaqda uşaq var. amma görün müharibə aparən tərəf, işğalçı tərəf nə qədər qəddar, nə qədər antiinsanidir ki, hətta öz snayperinin təsiri ilə qarşı tərəfə öz gücünü göstərmək istəyir. Snayperin hədəfində isə balaca Farizdir:

**Körpə vaxtından taleyi
Olmuşdu sizlər neyi.
Ata atmış anasın,
Dərdə qatmış anasın.
Dayı, nənə yanında
Həyat eşqi canında,
Böyüyürdü bu körpə.
Nənəsi öpə-öpə
Bəsləyirdi nəvəsin.
Qoxlayırdı nəfəsin.**

Kimdir Fariz? Bütün cəmiyyət üçün - avropalı, amerikalı, asiyalı, dəxli yoxdur, fransız olsun, ingilis olsun, ispan olsun, italyan olsun... və ən nəhayət, azərbaycanlı olsun, axı bunun uşaq taleyi var, axı bunun yaşamaq

haqqı var. Onsuz da o, öz həyatında özünə aid olan məxsusi mənsub olduğu ailənin dər-di və ehtiyacı, ağrı və acısı olaraq başqalarına məlum olmayan kədər daşıyıcısıdır. Əsər-dən məlum olduğuna görə, hələ o, lap bala-ca olarkən bəlkə, qundaqdan çıxmış, ya çıx-mamış, vaxtın ilıq nəfəsini duymuş, ya duy-mamış bir zamandan atasız qalıb. Söhbət bu-rada atanın ittiham olunmasından getmir. Fa-riz üçün yaşadığı ölkə, üzərində böyüdüyü yurd onun üçün atadır. Bu gücü və qüdrəti o, zaman-zaman öz ruhunda dərk edəcəkdi. Fa-riz qayğısız bir aləmin övladı idi, eyni za-manda, hətta ailə başsız qalsa belə, o, özünün mənəvi təpərinə güvənib Farizin özünü elə başçı bilirdi. Axı Fariz Bədəlovun kəndi düş-mənlə üz-büz idi. Bu kənddə düşmənlə üz-büz, qarşı-qarşıya dayanan sərhəd, döyüş qabağında başçısız qalmaq mümkün olmazdı. Fariz isə - Ağdamın Orta Qərvənd kəndinin bu balaca sakini Fariz Bədəlov isə doğulub-böyüməkdə olduğu ocağın yiyəsi kimi böyü-

yürdü. Anası da, nənəsi də, dayısı da ona elə başçı kimi baxırdı. Amma... zamanın, müharibələr tarixinin qanunu tamam başqadır. Bu qanunların elə dəhşətli caynağı, elə yandırıcı nəfəsi var ki, onun hüzurunda heç nə özünün təmizliyini, saflığını, bakirəliyini qoruya bilməz. Müharibə insanların mənəviyyatına təcavüz edir.

...Hələ ki, Fariz Bədəlov məktəblidir. O, məktəbdə oxuduğu, öyrəndiyi dərsləri ilə anasını şadlandırır, doğmalarına fərəh gətirir. Aldığı qiymətlərlə özünün gücünü göstərmək istəyir. Bu gücün mahiyyəti, mənası doğmaların önündə Vətənə, yurda layiqli əsgər olmaq hazırlığından fərəh duymaqdır. Ona görə də biz Şirin xanım Şadimanın «Balaca, şəhid Fariz» hekayətində canlı bir mühit, bizim gözümüzün qabağında olan obraz, ən başlıcası, bizim tanıdığımız mühitdən - evdən, ailədən dərəcə hazırlaşan doqquz yaşlı bir uşağı təsəvvür edirik:

Məktəbə də gedirdi,

Anasın şad edirdi.

**Kənd düşmənlə üzbəüz,
Atırlar gecə-gündüz.
Məktəbə qorxa-qorxa,
Yol-izə baxa-baxa
Uşaqlar gedir-gəlir,
Qəmləri sinə dəlir,
Başqa cocuqlar təki,
Anaya edir ərki,
Bu körpəcə balalar,
Gələcəyə qalalar.**

Balaca Farizin yaşantıları, onun həyatı vərdişləri, ümumiyyətlə, uşaq dünyasına aid olan xüsusiyyətlə əsərin hər bir misrasında, sözündə, müraciətində duyulur. Biz özümüz də - yəni oxucu da misralarla bərabər balaca uşağın vərdişlərinə uyğun yaşadığı həyatı təsəvvüründə canlandırır. Bu təsəvvürlərə uyğun olaraq həmin uşaq hansı hissləri və duyğuları yaşayır, onu da özünün ruhuna köçürmək istəyir. Əlbəttə, bu, müəllif olaraq Şirin xanım Şadimanın uğurudur, qiymətləndirilməli tərəfidir. Yəni əgər o, bir müəllif

olaraq Şirin xanım Şadimanın özündən söhbət gedir - ananın hisslərini və həyəcanlarını yaşamasaydı, özünün dünyasını balaca, şəhid Farizin dünyası ilə dəyişməsəydi, çətin ki, bu cür həyati bir əsər yaranardı. Budur, bağ-bağatda, uçuşan kəpənəklərin arxasınca qaçan həmin o balaca oğlanın görünən aləmi. Nə qədər dəqiq və aydın verilib:

**Bağ-bağatda qaçışmaq,
Kəpənəktək uçuşmaq.
İstəyirlər beləcə,
Çıxmasınlar bəs necə.
Evdən çölə ay, illə?
Bir gün gələrək dilə
Fariz dedi: Ay ana,
Gətir çörək, çay, ana.
Mən yemək istəyirəm,
Söz demək istəyirəm.**

Bu, elə bir məqamdır ki, burada ana və bala arasındakı ünsiyyətin təbii ehtiyaclardan doğan təəssüratını qəbul etmək qəbahət olmazdı. Amma şairin, sənətkarın düşüncəsin-

də uşağın anadan yemək, çörək istəməsi onun yaşadığı mühitdən ruh, təfəkkür, əqidə, amal istəməsi kimi başa düşülməlidir.

* * *

Heç kimə, heç dünyaya da sirr deyil ki, Ermənistan-Azərbaycan-Dağlıq Qarabağ münaqişəsi çox üzücü bir müharibəyə çevrilib. Artıq müharibənin münaqişədən, münaqişə müstəvisindən çıxaraq qanlı döyüş səhnələri, işğalçılıq mərhələsinə qədərki məsafə çox uzaqda qalıb. Hələ ilk atəş səslərinin eşidildiyi günlərdə dünyaya gələn uşaqlar hərbi xidmətlərini çoxdan başa vurub, əgər belə demək mümkünsə, hər gün pozulan atəşkəs rejiminin aldadıcı sakitliyindən keçə bilsə, həyatın müxtəlif sahələrində çalışıb işləyir, həm də bir an da olsun özünün ehtiyatda olduğunu hər an Ali Baş komandanın əmri olacaqsa, yenidən Vətən torpaqlarını azad etmək üçün qanlı döyüşlərə atılacaqlarını yaddan çıxarmırlar. Tarixən bu hissləri ədəbiyyat ordu ilə birgə yaşayıb. Qətiyyəni müharibəni

ədəbiyyatdan kənar hesab etmək olmaz. Bu mənada, əlbəttə, Şirin xanım Şadiman da öz qələmi ilə döyüşdədir, xalqımız üçün müharibənin gətirdiyi bəlaları öz dəst-xəttinə uyğun olaraq salnaməyə çevirir, cəbhələrdə baş verən hadisələrdən kənar qalmır. Bu yolda böyük əzm və iradə göstərir. Təsadüfi deyil ki, digər qadın sənətkarlar da orduya mənəvi dayaq olmaq üçün sözə çox böyük önəm verirlər. Tədqiqatçı Sona Xəyalın vətənsəvərlik ruhu aşılaman şəhidlər haqqındakı hekayətləri, Mahirə Abdullanın povest və romanları, Fəridə Ləmanın şeir və poemaları, Gülxani Pənahın hekayə, pyes, poema və şeirləri, Zəminə Xınalının poemaları və s. çoxlu nümunələr sadalamaq olar. Qələmin sözlə döyüşməsinə təsdiq edən sözə ehtiras gücü verərək düşmən önünə göndərmək cəhdləri tarixən də, indi də xalqını və vətənini sevən hər bir sənətkar üçün mənəvi borc olub. Səbəbi? Səbəbi isə professor Nizaməddin Şəmsizadə daha dəqiq göstərib: "Xalqların tarixi taleyin-

də döyüşlər başlananda, millət özünüdərək naminə ziddiyyətlərlə üzləşəndə bədii ədəbiyyatın, söz sənətinin vəzifələri də artır. Çünki bədii ədəbiyyat elə bir zirvədir ki, xalq bəzən tarixin özünə də qəzəbini, hiddətini məhz bu ucalıqdan bildirir. Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi və taleyində də həmişə belə olubdur. Siyasət uğursuzluğa düşər olanda, diplomatiya çıxılmaz vəziyyətdə qalanda, silah gücdən düşəndə həmişə ədəbiyyatımız, bədii SÖZümüz qabağa çıxıbdır. Və nə xoşbəxtik ki, SÖZümüz həmişə üzümüzü ağ edib, bizi gücdən düşməyə qoymayıb, əzmlə düşməyə müqavimət göstərər, tarixdə yerimizi qoruyubdur. Azərbaycan gözəl və qədim diyər, türk qövmü, ulu, mərd və qüdrətli olduğuna görə də onun düşmənləri böyük, çox və güclü olublar. Elə buna görə də Azərbaycan tarixində qılınc və qələm həmişə qoşa yaşayıb, birgə fəaliyyət göstərərdir. Qılınc tarixi yaradıb, qələm tarixi yaşadıbdır. Tarixi taleyimizin ağır, sonu naməlum sınaq qarşı-

sında olduğu bir dövrdə nə yaxşı ki, bu, belədir" ("525-ci qəzet"dən). Professor bu qeydləri tanınmış romançı nasir Fazil Güneyin "Qara qan" romanının ikinci cildinə "Ön söz" kimi qeydlərinin əvvəlində verib. Amma görüldüyü kimi, professorun düşüncələri müharibə səhnələrini canlandıran hər bir əsəri daha yaxşı başa düşmək üçün açardır.

Ağdamın Orta Qərvənd kəndində baş verən faciəli hadisə, müharibə canilərinə əbədi ittiham olacaq hadisə təkcə onu yox, bütün Azərbaycan xalqını sarsıdıb. Artıq qeyd etdiyimiz kimi erməni faşistləri bu ittihamlara cavab verə bilmir. İnternet saytlarından, dünyə mətbuatından məlum olduğuna görə, hətta bu cinayəti danmağa cəhdlər də var. Hər halda düşmən qəddar, qaniçən, rəhmsiz olduğu kimi, həm də hiyləgərdir. Müəllifin "Balaca, şəhid Farizin hekayəti" adlanan bu əsəri, əslində, çox güclü bir ittihamnamə kimi səslənir və sözün, ədəbiyyatın şahidliyi, balaca bir uşağın, günahsız bir körpənin qəddar-

lıqla öldürülməsinə qarşı sözün, sənətkarın vəkili rolunda çıxış edir. Birinci növbədə, müəllif uşaq aləminin təmizliyini, saflığını və eyni zamanda sadələşməliyini diqqətə çəkir. Doqquz yaşlı uşaq öz düşüncəsində dünyanı al-əlvan, rəngarəng görür. Onun müxtəlif rənglərdə görünən dünyanın qərəzkarlığı haqqında qətiyyətlə təsəvvürü yoxdur. O, dünyanı nənəsinin danışdığı nağıllar əsasında dərk edir. Onun dünyanı dərk etmə düsturu nağılların həqiqətinə söykənir.

Nənə nağıl danışır: ata-babadan qalan məsələ yada salır: "Mart çıxdı, dərd çıxdı". Elə təkcə mart ayının özünün başlaması uşaq üçün sevinc gətirən bir aləmdir. O, anasını təbrik edəcək 8 Mart bayramı münasibətilə. Sonra Novruz gələcək, Novruzda da şənələyəcək, göyə rəngli fişənglər atacaq. Nənəsinin qovurduğu buğdanı ovucuya cibinə tökəcək. Və beləliklə, dərdi də, ağrı-acını da, hər cür çətinliyi də özü ilə aparacaq martı qəmsiz-kədərsiz yola salacaq:

**Bu gün səkkiz mart axı,
Martda çıxar dörd axı.
Burax məni həyəətə,
Hə, de bu xoş niyyəətə.
İstəyirəm oynayım,
Bağ-bağçada qaynayım.
Versən topu alaram,
Yoxsa şuluq salaram.
Ev-eşiyi qatacam,
Kitabları atacam.**

Uşaq özünün qanunları ilə yaşamaq istəyir. Doyunca oynamaq, gülmək, şənlənmək istəyir. Gözünü açıb böyüməkdə olduğu həyətlərində oynamaq istəyir. Axı uşaqlar bir-birinin həyətinə gedəndə, evinə gedəndə daha çox ədəbli olur. Hər kəs özü bilir ki, öz-gəsinin evində şuluq salmaq olmaz. Hər kəs öz tərbiyəsinə görə, ağına, düşüncəsinə görə başqasının nəinki özünə, hətta evinə-eşiyinə, həyətinə də hörmət və ehtiramla yanaşmalıdır. Amma o, bilmir ki, düşmən başqasının ölkəsinin az qala yarısınacan işğal edib

və sərhədi də elə balaca uşağın doğulub böyüdüyü həyətin yaxınlığınca çəkib gətirib. Ona görə də ana narahatdır. Hətta uşağın çölbayırda düşmən gözünün qabağında oynamasına da razılıq vermək istəmir. Balaca oğlunun dəcəlliyyə görə, oynamaq istəyinə görə onu gözləyən təhlükənin lap yaxında olduğuna görə düşünməli olur. Uşağının uşaqlığını əlindən almaq istəmir. Uşaq da öz məntiqilə təkidlərini davam etdirir. Guya ki, düşmən gündüz atəş açmaz. Və xüsusilə də görsə ki, həyətdə oynayan balaca uşaqdır, onda heç silaha əl atmaz. Axı erməni əsgəri də, düşmən də bilir ki, beynəlxalq aləmdə - bütün dünyada mart ayının 8-i günü qadınların bayramı kimi qeyd olunur. Həmin gün qadınların xətrinə dəymək, anaları incitmək, əslində, bəşər nəslinin yaratdığı insanlıq qanunlarının ziddinə getməkdir. Uşaq isə düşmənin əvəzində hökm verir. Bu gün qadınların, anaların bayramı olduğunu yəqin ki, düşmən də bilməmiş deyil. Əlbəttə, bu, uşağın məntiqidir:

**Gündüz erməni atmaz,
Görüb heç məni atmaz.**

Yağı düşmən uşağın dediklərini eşitmir. Uşağın düşmən əsgərini insan hesab edəcəyini, ona görə də ondan çəkinməmək, qorxmamaq düşüncəsini də eyninə də gətirmir. "Balaca, şəhid Farizin hekayəti" əsəri qorxulu nağıl kimi beləcə davam edir. Onun şən, qayğısız səslərini bu qorxulu nağılın misraları arasından biz də eşidirik:

**Axı mən balacayam,
Qoyun, oynayıb doyam.
Dava böyüklər işi,
Uşağa batmaz dişi.
Burax, gedim, ay ana,
Şadlıq edim, ay ana.
Bu gün analar günü,
Könlümdə qur düyünü.
İstəyirsən sənə bir
Şer oxuyum, et səbir.**

Ananı yola gətirmək, onun qorxu-hürküdən diqqətini yayındırmaq üçün uşağın səmi-

miyyəti bəs eləyir. Uşaq öz dünyasına uyğun bir dillə anasına şeir deyir. Yadımıza düşür, aşağı sinif dərslərindəki bayram əhval-ruhiyyəli şeirlər. Uşaq aləminin saflığını, təmizliyini təqdim edən bu parçalar elə indi də, gələcəkdə də kiçik yaşlı uşaqların anaya-Vətənə sevgi ruhunda tərbiyəsi üçün əvəzsiz vasitədir. Uşağa mənəvi-estetik zənginlik aşılaman, saf, təmiz duyğular gətirən misralardır:

Mənim munisim, anam,

Ən gözəl hissəm, anam.

Mübarəkdir bayramın.

Qalmasın qəlbə kamın.

Səni candan sevirəm,

Sənsən həyatım, çevrəm.

Beləcə, ananın könlü sevinir, övladına məhəbbəti köksündə sevincli duyğularla qaynayır. Elə buradaca mövcud təhlükəni unudur. Uşağına güzəştə getməsi ilə onu odun-alovun ağzına atır. Amma o, bunu qətiyyənlə bilə bilməzdi. Axı bu uşaq elə bu həyətdə böyüyüb. Erməni snayperi onu dəfələrlə görüb. Amma

elə bil ki, düşmən fürsət gözləyib. Gözləyib ki, balaca Fariz böyüsün, anasını sevindirəcək bir vaxta gəlib çatsın, dil-dil ötsün, şirin-şirin danışsın, dünya onun gözündə gözəl bir aləmə çevrilsin və onda o, öz hökmünü versin. Ana icazə verir:

**Ana güldü, sevindi,
Farizə eşqlə dindi.
Dedi: Oyna həyətdə,
Erməni bəd niyyətdə.
Ayaq üstə gəzmə çox,
Yağılara ümid yox.
Qəfil güllə atarlar
Qəlbimdə od çatarlar...**

Hər halda ana uşağa icazə versə də, onu düşmən hədəfinin qabağına buraxsa da, yenə də öz qəlbi ilə nigarançılığındadır. Ana yaxşı bilir ki, bir vaxt Xocalıda azərbaycanlıları qırıb-çatan, uşaqlara, qocalara rəhm eləməyən düşmən yenə də həmin qəddar düşməndir. Düşmən cəzasını almayanda azğınlaşar,

daha da qəddar olar. Bəli, ana elə buna görə narahatdır.

Cəbhə bölgəsində olanlar yaxşı bilir, adamlar necə səksəkə, necə narahat, necə ölüm təhlükəsi altında yaşayırlar. Dəfələrlə cəbhə bölgəsindən verilən xəbər xronikalərində güllələrdən dəlik-deşik olmuş evlərin divarları, şüşələri qırılıb tökülmüş pəncərələr, deşik-deşik olmuş qapılar görürük. Bir anlığa hesab edək ki, hər bir güllə hədəf olaraq insanı nişan alır. Həmin güllələrdən ölənlə olmayıbsa, demək, güllələr təsadüfən boşa çıxıb, elə həmin güllələrdən biri də doqquz yaşlı uşağa tuşlanandır. Əslində, o güllə uşağa yox, insanlığın gələcəyinə tuşlanıb.

* * *

Qarabağ Azərbaycanın tarixi ərazisi olmaqdan başqa, həm də Azərbaycanın taleyi ilə bağlı bir mənəvi mühitdir. Çünki Azərbaycan xalqının dünyagörüşünün, təfəkkürünün, mənəvi inkişaf mərhələlərinin formalaş-

masında bu ərazində yaşayanların adət-ənənələri, düşüncə tərzini, hətta dini görüşləri həmişə əsas olub. Qarabağ şəhərlərinin, hətta kiçik kəndlərinin, bu ərazilərin tarixən məskunlaşma dövrləri min illiklərlə hesablanarsa da, məlumdur. Amma aydın məsələdir ki, Qarabağ iyirmi ildən çoxdur ki, işğal altındadır, bu ərazilərin işğaldan hansı yolla azad olunacağı hələ də dəqiqləşdirilməyib. Erməni faşistlərini müqavimətə ruhlandırmaq üçün xaricdə son vaxtlar daha da fəallaşmış. Ancaq məlum məsələdir ki, xalqın ruhu nə qədər ölməz olsa belə, vaxt uzandıqca problemin həlli də get-gedə çətinləşir. Qarabağı tanıyan, Qarabağın sahibi olan insanların sırası sürətlə seyrəlir. Şübhəsiz, bu da gələcək üçün ciddi, əlavə ciddi problemlər yaradacaq. Məsələnin bu tərəfi yazıçıları, sənət adamlarını, ziyalıları həmişə narahat edir, düşündürür. Filologiya elmləri doktoru, professor Elçin Mehrəliyev Yusif Nəğməkarın Qarabağ ağrılarından bəhs edən «Zal ağacı» li-

rik-epik poeması üzərində düşüncələrində görünür, elə məsələnin bu mühüm psixoloji tərəfinə diqqəti cəlb etmək istəyib: «*Qarabağ yanğısı ədəbiyyatımızın da başlıca mövzusunə, probleminə çevrilmişdir. Təəssüf ki, milli faciələrimiz tragik məqamların təsvirini gücləndirmiş, ölümlü-itimli günlərin psixoloji gərginliyini, qəm, qüssə, ovqatı azadlıq uğrunda mübarizəyə çağırış ruhunu üstələmişdir. Ədəbiyyatımızın bu halını səhrada təntiyən karvana da bənzətmək olar: yol uzanır, yol uzandıqca güc tükənir, güc tükəndikcə mənzil başına yetməyə inam azalır... Və hər şey sarvanın iradəsindən asılı olur ki, özündə güc tapıb öləzimiş ümidləri dirçəldə bilsin, karvanı mənzil başına ruhlandırsın...» (Elçin Mehrəliyev, «**Zaman və ədəbiyyat**», Bakı-2009. səh.110). Müəllif müqayisəsini qüsurlu hesab etsə də, biz onunla barışmırıq. Zənnimizcə, müqayisə çox dəqiq və düzgündür. O başqa məsələdir ki, hər bir müqayisədə tələb-bə cavab verməyən tələb ola bilər. Demək,*

karvan və sarvan obrazlarının mahiyyətinə varanda biz sarvan obrazının mahiyyətində həqiqət olaraq müəyyən olmuş, daha qabarıq görünən bir obrazı da təsəvvür edə bilərik. Bu, Qarabağ uğrunda qələmilə, sənətilə mübarizə aparan ziyalılardır, yazıçılardır, bir növ ədəbi aləmin döyüşçüləridir. Şübhəsiz, Ş.Şadimanın «*Balaca, şəhid Farizin hekayəti*» əsəri də elə bu keyfiyyətinə görə diqqəti cəlb edir. Erməni faşistlərinin güllələdiyi doqquz yaşlı uşağın taleyini təkcə azərbaycanlı uşağın taleyi kimi düşünmək doğru olmazdı. Söhbət uşaqdan gedirsə, o, bəşərin övladıdır. Erməni faşistləri bütün dünyanın övladı ola biləcək bir uşağı güllələyiblər. Uşaq düşüncəsi, uşaq taleyi onu gözləyəcək hər hansı təsadüfdən həmişə xəbərsizdir. Və demək uşaq olaraq balaca Fariz də təbii ki, bundan - bu dəhşətli həqiqətlərdən xəbərsizdir:

**Fariz düşdü həyəətə,
Sevinclə ötə-ötə.
Ayaqladı torpağı,**

**Dərdi otu-yarpağı.
Topunu atdı bağa,
Baxdı çox sola-sağa.
Qaçdı topun dalınca,
Düşmən xəbər alınca.
Snayperi tuşladı,
Sanki quşu daşladı.**

Bir anlığa düşünək ki, Ağdamın Orta Qər-vənd kəndində düşmən snayperinin öldürdü-yü uşaq haqqında əsl həqiqəti heç kim dilinə gətirmək istəmir. Bir kimsəni uşağın taleyi maraqlandırmır. Sanki dünyada belə hadisə baş verməyib. Onda dünyanın hansı ədalət uğrunda mübarizə apardığını düşünmək olar-mı? Bu mənada, müharibədə düşmənin atdı-ğı hər bir güllənin tərcümeyi-halı yazılmalı-dır. Nə vaxt, ayın neçəsində, hansı saatda, hansı tərəfdən kimə sarı atılıb? Atılan güllə hansı hədəfə dəyib? Hansı fəsadları olub? Yalnız bundan sonra düşməni ittiham edəcək tarix və ədəbiyyat yaradıla bilər.

**Güllə başına dəydi,
Göz qaraldı, qədd əydi.
Fariz çökdü torpağa,
Ahın çəkdi torpağa.
Qan bürüdü üz-gözün,
İtirdi uşaq özün.
Çığırtıyla yıxıldı,
Birdən canı sıxıldı.**

Həmin anlarda, görəsən, körpə uşaq nə düşünür? Həyatla vidalaşma anında onun balaca dünyasında formalaşmış yaddaş kitabının hələ yazılmamış ağ səhifələrinə hansı xallar düşmüşdü? Və bunlardan hansıları onun yadına gəldi? Hər halda müəllifin qeyd etdiyi kimi, onun qaralan dünyası, onun evləri, həyətləri boyda olan dünyası get-gedə lap kiçildi. Özünün qaranlığa bürünmüş yoluna döndü.

Bundan sonra baş verənlər məlum həqiqətlərdir. Ananın fəryadları, ananın bütün dərdinin dilə gəlməsi, səssiz-dilsiz olan balasını çağırması daha uşaq üçün yox, dünya üçün söylənilən həqiqətlərdir. Qəddarlar, qa-

niçənlər, müharibə hərisləri dünya boyu nə qədər uşağı hələ həyata göz açmamış yaşamaq haqqından məhrum ediblər. Balaca Fariz də onlardan biridir:

**Gözdə qaraldı dünya,
Sanki daraldı dünya.
Səsə anası gəldi,
Dərdə yanası gəldi.
Çökdü balası üstə,
Bala düşdü can üstə.
Ana «balam vay!» deyir,
Ağlar nənə hay deyir.
Batdı yasa ev, ocaq,
Çəkildi sinəyə dağ.**

Haraya gələnlər yəqin ki, ana fəryadını ilk eşidənlər olar. Və beləcə, bütün kəndə xəbər yayılır. Xəbərin dəhşəti, vahiməsi yaxındakılardan çox uzaqdakıları düşündürür və əslində, elə belə də olmalıdır. Çünki yaxındakılar elə onsuz da ölümlə üzbəüz yaşayırlar. Ölümün nə demək olduğunu elə öz həyatlarından bilirlər. Onların əllərindən elə bir fərli iş gəl-

mir, çünki bu, bir qonşunun digər qonşu ilə çəpər davası deyil. Bu, əslində, ermənilərlə azərbaycanlıların ərazi davası da deyil. Sadəcə, erməni faşizmi dünyanı nüfuz dairəsinə bölmək istəyənlərin əlində alətdir. Erməni ideoloqlarının simasızlığı, riyakarlığı, güc qarşısında yarımaqları onları vasitəyə çevirib. O cümlədən, Azərbaycanı da təsir dairəsində saxlamaq istəyən qüvvələr güc aləti kimi özlərinin silah verib üstümüzə göndərdikləri erməni faşistlərinə, nəticədə körpə uşağı hədəfə götürən snayperə güvənirlər. Bu halda insanlar gücsüz olur. Yəni, əslində, səngərdə üz-üzə dayanan qüvvələr müharibəni aparan qüvvələr deyil. Müharibəni aparan qüvvələr dünyanın maddi sərvətlərini pəncəsinə keçirmək istəyən qüvvələrdir. Balaca uşağın taleyini həll eləyən qüvvələr, bəlkə də, dünyanın şimalı ilə qərbinin arasında özünün gündəlik haqq-hesabları ilə məşğul olan, vaxt tapanda dünyaya diş qıcayan yırtıcılardır.

...Uşaq isə həyatının son anlarını yaşayır:

**Kənd haraya töküldü,
Aləm vaxtına töküldü...
Təcili yardım gəldi,
Haray-həşir yüksəldi.
Nalədən qopardılar,
Fərizi apardılar -
Xəstəxanaya onlar,
Ötdü dəhşətli anlar...**

Bu anların hər biri bir ilə bərabərdir. Anadan ötrü, nənədən ötrü, Vətənin taleyi haqqında düşünənlərdən ötrü erməni vəhşiliklərinin daha bir şahidi olaraq balaca şəhidin Vətən torpağı üzərinə tökülmüş qanı heç kim tərəfindən pozula bilməyəcək tarix səhifəsidir. Belə əsərlərin əhəmiyyəti ondadır ki, tarixin yaddaşından silinmək ehtimalı olan, amma silinməməli, yadda saxlanılmalı hadisələri ədəbi yaddaşa əbədi yazır:

**Uşaq yolda keçindi,
Dünya, qanlı çöküntü?..
Bu balaca oğlanın
Necə götürdün dağın?**

Qanı tutdu sabahı...

Nə idi de, günahı?

Bu balaca Farizin

Qatladı yağı dizin.

Aydın məsələdir, bir uşağın ömür yolu bitdi. Amma haqqın və həqiqətin uğrunda döyüş yolu hələ bitməyib. Bunun üçün hər kəs səfərbər olmalıdır. Bu hadisəni görən, bu hadisənin şahidi olan balaca uşağın həyatını xilas etmək gücündə olmasa da, bunun üçün çarpışan həkimlərin, tibb işçilərinin, o balaca uşağın müəllimlərinin, şagird dostlarının, həmyaşıdlarının yaddaşında yaşayacaq müharibə. Yaddaşda əbədi yazılmış qanlı hadisənin tarixi gələcək illərdə dərsliklərə köçürülməli, insanlar insanlığa yağı kəsilən, qənim olan, insanabənzər məxluqların nəhayət ki, mühakiməsini görməlidirlər. Şübhəsiz, o zaman həmin mühakimədə bir həkim də çıxış edəcək - xəstəxananın baş həkimi Gülnar xanımın gözlərindən bu gün axan yaşlar sabah

düşmənin bütün bəhanələrini yuyub aparacaq zaman sellərinə çevriləcəkdir.

Müəllif bu mənzərəni də çox təsirli lövhələrlə verə bilmişdir:

**Baş həkim Gülnarın da
gözlərindən yaşlar axır,
Maşına tökülən qan
qəlbin yandırır yaxır.
Həkimlər, tibb bacıları qaçdı
o yan-bu yana,
Çaxnaşdı xəstəxana,
aha batdı bir ana.
Doqquz yaşlı bir oğlan
boyandı al qanlara,
Bu balaca şəhid də
dağ oldu insanlara.
O körpəcə gözündə
dondu həyat əbədi...
Soldu bir uşaq ömrü,
çökdü həyat məbədi.**

Müəllifin yanğılarını və bu yanğılarda ifadə olunan mübarizə ruhunu hiss edirik. Gö-

ründüyü kimi, bir neçə misrada o, düşmənin adını çəkmir, xəstəxanadakı əhvalı təsvir edir, təcili yardım maşınında aparılan yaralı uşağın elə maşının içərisinə tökülən qanına baxır, bu ölümün, bu faciənin insanlarda yaşatdığı əhvalı verməyə çalışır, bununla da düşməyə nifrəti daha da alovlandırır. Balaca bir uşağın, körpənin gözündə donmuş həyatın əbədiliyini vermək, o uşağın dünyasında mövcud olan, amma indi çökmüş məbədin taleyindən danışmaq, əslində, elə o uşağın mənsub olduğu xalqdan, o məbədin tikildiyi torpaqdan danışmaq deməkdir. Balaca bir uşağın faciəsi bir Vətənin, bir xalqın faciəsidir.

Şirin xanım Şadiman «*Balaca, şəhid Farizin hekayəti*» əsərində demək istədiyi həqiqət budur: bizdən qopan hər zərrə bizi ölümə aparır.

* * *

Şairin müharibəyə qarşı etirazları əslində, onun cəmiyyət uğrunda mübarizəsi deməkdir. Sənətkar özünü, mənəvi prinsiplərini, əqidəsini, yəni həm cismən, həm də mənən

cəmiyyət uğrunda mübarizəyə həsr edirsə, demək, ideal cəmiyyət və ideal insan uğrunda mübarizə aparır. Bəli, həmişə ideal uğrunda mübarizə cəmiyyətin hərəkətverici qüvvəsi olub. Baxmayaraq ki, ideallıq min illərdir ki, illüziya olaraq qalır: «*İdeal insan yoxdur, çünki insan zamanın və sosial-ictimai mühitin yetirməsi, məhsuludur, bəşəriyyət isə tarix boyunca ideal zaman və cəmiyyət arzusu ilə yaşayır... Lakin bir var arzulamaq, bir də var arzuladığını həyata keçirmək naminə mübarizə aparmaq, hətta bütün sevgilərdən uca, bütün məfkurələrdən ali Vətən sevgisi, vətəndaş məfkurəsi ilə özünü yaşadığı cəmiyyətin problemləri ilə yükləyə-yükləyə, ağrı və dərdlərini çəkə-çəkə dirigözlü fəda etmək. Belələri həmişə olub, bu gün də var və insanlar öz vətənlərinin yaşarılığına, cəmiyyətin az-çox tərəqqisinə görə ilk növbədə onlara minnətdar olmalıdır*» (Elçin Mehrəliyev, «**Zaman və ədəbiyyat**», Bakı-2009. səh.156). Bəlkə də, bu minnətdarlığın ən böyük qismi şairlərin

payına düşür. Şairlərin, sənət adamlarının oda-alova bükülmüş sözləri, sənətləri onların, əslində, yanan ürəklərinin əksidir, qılgılıqlarıdır. Şirin xanım Şadiman «Balaca, şəhid Farizin hekayəti» əsərində müharibənin vurduğu bir yaranı - bəli, yalnız bircə yaranı əsas götürsə də, bu yaranın ağrı-acısının yayıldığı bütün arenanı, bir körpə qanının yaratdığı ağır təəssüratı bütün Vətən obrazının üzərinə paylaşdırır.

Biz əsərdə müharibədən ağrı çəkən bütün Azərbaycanın dərđini küllü halında balaca uşağın doğulub ancaq doqquz yaşına qədər yaşaya bildiyi Orta Qərvənd kəndinin timsalında görürük. Müharibə bütün Qarabağa, o cümlədən Orta Qərvənd kəndinə də dözül-məz yaralar vurub. Demək olar ki, qəlpələrin deşib yaraladığı elə bir ev yoxdur ki, müharibənin nişanələrini özündə saxlamasın. Bu kənd bir dözüm nümunəsidir. Düşmən səngəri ilə, hər an düşmən gülləsinin yaxalaya biləcəyi adamları ilə öz gücünü, müqa-

vimətini, inadını düşmən önündə əyilməzliyini qoruyub saxlayır. Bəli, Orta Qərvənd kəndinin adamları mərdlik, dözüm nümunəsi göstərsələr də, kənd bütövlükdə qara bulud altındadır. Bütün bunlar əsərdə şairənin ruh etibarilə yaşadığı həyəcanları göstərir. Beləliklə, Orta Qərvənd şeirin, poeziyanın misraları ilə öz dərdini danışmağa başlayır. Əlbəttə, müəllifin oxucuya ünvanlanmış poetik bir məktubu ilə:

**Baxırsan düşməne sarı gileyli,
Elin yas içində, ey Orta Qərvənd.
Yağının sönərmi qan tökmək meyli?
Hiylələr içində, ey Orta Qərvənd!**

Buradakı birinci misranın ifadə elədiyi «gileyli» sözündəki mahiyyət məna etibarilə Orta Qərvəndin düşməne nifrətini, qəzəbini tam əks etdirə bilməsə də, hər halda düşmənlə barışmazlıq əhvalını təlqin edir. Çünki bu kəndin kiçik bir övladını öldürməklə, yağı düşmən özünün qəddarlığını bir daha göstərib. Əlbəttə, yalnız Azərbaycanda deyil,

dünyanın bir çox yerlərində fitnə-fəsadlar, dünyanı maraq dairələrinə bölmək arzusunda olanların hiylələri səngimir. Və sanki elə Orta Qərviənd də dünyanın ađrıyan qəlbini bir parçasıdır. Müəllif az qala insanlıq üçün bəlaya çevrilmiş olan müharibə fitnə-fəsadlarını törədənlərə sonuncu sözünü deməyə çətinlik çəkir. Çünki onların qəddarlığı, vəhşiliyi sözə sığmır. Belə vəziyyətdə dilsiz varaqlar, şair əlindəki qələm də sanki şairin özü ilə birlikdə bu ađrını yaşayır:

Bu dünya fitnələr fəvqündə ađlar,

İblis sarayında şadlıqlar çağlar.

Ah edir əlimdə dilsiz varaqlar,

Dil niyə-neçində, ey Orta Qərviənd!

Əslində, buna yaşamaq yox, buna cavabsız suallar qarşısında bir müşküllük də demək olardı. Onsuz da bu gün olmasa da, sabah bütün suallara cavablar veriləcək. Və o zaman xalqların taleyi ilə oynayanların hər birisi haqq və ədalət divanından qaça bilməyəcək. Ən azı ona görə ki, Azərbaycan xalqı öz tor-

paqlarının sərhədlərini yaxşı tanıyır. Bu yurdu da, bu ocağın da sahibləri gələcək nəsillərə öz boyunlarına düşən missiyanı miras kimi qoymayacaq və elə bizim zəmanəmizdə Qarabağ düşmən tapdağından azad olunacaq. Çünki indi Qarabağ uğrunda yalnız ordu vuruşmur, qələm də vuruşur, qələmin təmsilçisi olan sənət adamları da döyüşür:

Bu yurdlar bizimdi, bu ocaq bizim,

Bəs niyə titrəyir əsəbdən dizim?

Qəzəbə cəng edir, yaş tökür gözüm,

Dərd qaynar içində, ey Orta Qərvənd!

Sabahkı mühakimələr üçün ən böyük şəhid elə balaca şəhidin özü olacaq.

O zaman balaca şəhidin özü əbədiyyətdən baş qaldıracaq, danışa biləcək. Təkcə şəhid kimi yox, həm də hakim kimi hökm verəcək. Və bu gün bir qələm adamının qəzəblərini, həyəcanlarını daş kimi, ağır daş ağırlığı ilə düşmənin üzünə çırpacaq.

* * *

Məzar balaca şəhidin həm də Vətən şəhidinin böyük iqamətgahıdır, Vətənin baş qərrəgahıdır. O, artıq kiçik bir övladın məzarı yox, bütöv bir xalqın tarix kitabıdır:

**Ayağım torpağın üstündə əsir,
Düşmən snayperi naləni kəsir,
Şəhid körpə balan məzarda əsir,
Ruhu an köçündə, ey Orta Qərvənd.**

Müəllif özünü əsərin qəhrəmanından ayırmır. Artıq məzarda yaşamaq ömrünü ədəbiyyətəcən davam edəcək balaca şəhidin özü ilə birlikdə sükut ağrısı yaşayır. Ancaq bu sükut laqeydlik, biganəlik sükutu deyil. Bəzən sükutun səsi daha gur eşidilir. Ağrıların, acıların, yurd, Vətən haqqının daşıyıcısı olan müəllif bir gün həyatın üzə güləcəyini də yaxşı bilir. Amma hələ ki, həmin günlərə yol gedən Orta Qərvənd öz adamları ilə birgə haqqını qorumaqdadır:

**Damında-daşında lal sükut gəzir,
Bu sükut elinin ürəyin əzir.
Ağrılı könlümü mələlin üzür,
Yağdı öz suçunda, ey Orta Qərvənd.**

Axı yuxarıda cəmiyyətin ideal insan, ideal cəmiyyət, ideal ölkə arzularının əbədiliyi haqqında danışmışdıq. Əslində, müəllifin Orta Qərviənd ağırları elə haqqın, ədalətin uğrunda aparılan mübarizənin mahiyyətini ifadə edir. Ən ağır dərd belə insanın gələcəyə nikbinlik duyğularını əlindən ala bilməz.

* * *

Şirin xanım Şadimanın bu əsərini, ümumiyyətlə, Qarabağ müharibəsində, hələ müharibənin nə demək olduğunu bilməyən uşaqların - günahsız qurbanların taleyinə ağı da hesab etmək olar. Bunu övladının qanına qəltan olanda bir ananın keçirdiyi hisslərin fəryadı da hesab etmək olar. Və bu əsərdə bir üstün cəhəti də qeyd etmək olar: əsər tək-cə balaca şəhid Farizin hekayətilə bitmir. Düşmən gülləsilə öldürülmüş bütün uşaqların taleyi haqqında bir elegiya, üzü küləyə dayanıb oxunan bir nəğmə kimi səslənən misraların hər birində real həyatın, olanın, baş verənin təsvirindən başqa bütün insanla-

ra, bütün dünyaya da bir etiraz səsləri eşidilir. Bəzən əsərin ruhu, sanki şahə qalxır, fəryadlar Qarabağın dağlarında əks-səda verir, bəzən də bir ana harayı həzin ağlayışlı, sızıltılı bir zümzüməyə çevrilir. Sanki səs o qədər azalır ki, yalnız həyətdə qurulmuş yas çadırının bir tərəfindən asılmış şəkildən baxan uşağın özünün səsi eşidilir. İstər-istəməz, səsin haradan gəldiyi, sızıltıların uşağın şəkildən baxan gözlərində donuq bir etiraz "axı niyə?" sualının cavabını eşitməli oluruq. Əlbəttə, şairin misralara çevrilmiş duyğuları ilə:

**Qurulub həyətdə bir yas çadırı,
Doqquz yaşlı oğlan baxır şəkildən.
İlahi, göylərdən gəl, as çadırı
Bu bala ürəyi yaxır şəkildən...**

**Gözü ah söyləyir, baxışı qəzəb,
Bir cavab istəyir böyüklərindən.
Doğrayır görəni bu dəhşət, əzab,
Harayı asılıb baş tükələrindən...**

Göründüyü kimi, müəllif öz oxucusunu balaca uşağın öldürüldüyü həyətə aparır. Oradakı mərasimə, hüznü adamların arasına aparır. Sanki kimin nə düşündüyü, kimin nə demək istədiyini ilə öz oxucusunu üzbəüz qoyur. Tanrını da köməyə çağırır. Bu mənzərə o qədər ürək parçalayan, sinə göynədəndir ki, sanki Tanrının köməyi olmadan bu adamların arasında sakit dayanmaq olmaz. İnsanın qəzəbi, düşməyə nifrəti öz qəlbindən baş qaldırır, onu cavaba, qisasa səsləyir. "Axı niyə?" sualının bircə cavabı var. O cavab yağlı düşməndən torpaqların azad olunmasına səfərbər olmaq üçün hamının bir ağızdan "hazırım!" deməsidir. Buradakı gözlərilə ah, baxışlarıyla qəzəb yağdıran böyüklərin, kiçiklərin, anaların, bacıların istədikləri, düşmənlə son haqq-hesabı kəsmək çağırışıdır.

Şadiman əzabların, dəhşətlərin düşüncələri kəsib-doğradığı məqamda sanki baş tüklərindən asılmış harayların dililə danışır. Elə bil ki, bu tüklərdən asılmış haraylar indicə qopub

düşəcək və dünyanı bütövlükdə silkələyəcək bir partlayış törənəcək. Adətə görə, hüzn məclisində mollanın "Yasin" oxuması insanları səbirə, təmkinə çağırmaq məqsədi daşıyır. Din adamının özü də mövcud vəziyyətdə təmkinini qoruya bilmir, onun da səsi titrəyir:

**Molla "Yasin" deyir, titrəyir səsi,
Balaca oğlana ağlayır səma.
Kəsir bu titrəyiş duyan nəfəsi,
Hər nəfəs içində üsyan var amma.**

**Ümitsiz baxışlar dikilib səsə,
Quran ayələri haray eyləyir.
Yasa yığılanlar nəfəs-nəfəsə,
Bəbəklər yaş tökür, dil vay eyləyir.**

Beləliklə, baxışlardakı ümitsizliyin, inamsızlığın yeri dəyişilir. İnsanlar nə qədər kədərli olsalar da, öz qəzəbləri ilə silahlanırlar. Çünki bu qəzəb üçün Quranın da, Kitabın da, Allah kəlamının da haqq işinə razılığı var, hökmü var. Beləcə, kədər və qəm içərisində olan insanların düşüncələrini müəllif öz

oxucusunun zehninə, fikrinə, düşüncəsinə gətirir. Beləcə, poetik misraların gücünə insanlar səfərbər olur. Bədii əsərin təsir gücü elə bununla ölçülür.

Müəllif ayrı-ayrı mənzərələri, bu mənzərələrin aşladığı kədəri özü yaşaya bildiyi üçün, ağrını öz qəlbindən keçirdiyi üçün sözlərinə, misralarına da gətirə bilmişdir. Biz onun özünün dərini ananın dərnilə birgə, qovuşmuş böyük bir xalq kədəri kimi qavrayırıq. Onsuz da bəxtindən yarımamış ananın hələ körpə fidan olan oğlunu müharibə əlindən alıb. Düşmən onun sinəsinə olmazın dağ çəkib. Ananın əhvalı nə qədər acınacaqlıdır, ağrılıdır. Onun dərini nə qədər böyük olsa da, bu dərini başqaları üçün yad deyil. Bu dərini, kədərin ağrısını yaşayan ana ilə onun harayına gəlmiş olanların dərini, kədəri elə Azərbaycanın özünün dərini, kədəridir. Bir ana obrazını - faciəsini yaşayan ana obrazını müəllif sözün gücünə, bütün kədərilə, dərnilə bir yerdə çəkə bilib. Onun üzündə kədərin izlə-

ri gəzir, görkəmi son dərəcə qəmlidir, kirpiklərində yaş var, gözlərində ələm var, elə bu halında da öz balasını axtarır. Beləcə, ana fəryadını müəllif, sanki olduğu kimi, kədər boyası ilə çox dəqiq yaradıb:

**Əlləri qoynunda bir ana gördüm,
Ağlayır ürəyi kor taleyinə,
Bəxti qara gəlmiş bir sona gördüm,
Toxuyur nifrinlər tor taleyinə.**

**Dərdi başdan aşır, görkəmi qəmli,
Üzündə kədərin izləri gəzir.
Kirpik yaş içində, gözlər ələmli,
Şəhid balasını gözləri gəzir...**

**Ağlamır, içinə axır yaşları,
Sel-suya dönübdü ana qəlbində.
Donmuş gözlərindən baxır yaşları,
Yenidən alışıb yana qəlbində.**

Şirin xanım Şadiman bəlkə də, hadisə yerinə getməsəydi, döyüş bölgəsində olmasaydı, aldığı xəbərlərdən təsirlənib bu əsəri yenə də yaza bilərdi. Ancaq qətiyyənlə bu qədər

dəqiqliyi ilə, kədəri çılğınlığı ilə ağrını-acını olduğu kimi verə bilməzdi. Və elə onun kimi müəlliflər, söz adamları xalqın kədərinə uzaqdan-uzağa da baxa bilməzlər. Onu yurd harayına, Vətən harayına çağıran qəlbinin səsidir. Bəlkə də, bəsirət gözləri bağlı olanlar bu səsi eşidə bilməzlər. Azərbaycan xalqının ruhu sözə, sənətə çox bağlıdır. İnsanlar ağ gündə də, qara gündə də sənəti, sənətkarı həmişə əziz tutublar, sözün gücünə inanıblar. Həyatın axarını, həyatın ahəngini sözdə, sənətdə duyublar. İnsanlar üçün ağır olan anlarda söz adamının, sənət adamının, şairin haraya gəlməsini, dərdlərinə şərikin olmasını gördükdə təskinlik tapırlar, özlərini səfərbər edə bilirlər. Şirin xanım Şadiman da xalqını sevən, xalqının ağrı-acılarını öz qəlbində daşıya bilən, insanların dərдинə şərikin ola bilən sənətkardır. Əslində, onunla insanlar arasında bir vəhdət var, bütövlük var, birlik var. "Balaca, şəhid Fərizin hekayəti" əsəri də bu birliyin, bu vəhdətin sözə çevrilmiş rəmzidir.

* * *

Şirin xanım Şadiman müasir Azərbaycan ədəbiyyatında, dəfələrlə qeyd etdiyimiz kimi, özünəməxsus dəst-xətti olan müəliflərdəndir. Həyatımızın ən müxtəlif sahələrini özündə əks etdirən mövzularda yazıb-yaradır. Aşıqanə, lirik qəzəllərin, dərin, fəlsəfi ümumiləşdirmələrlə nəsihətamiz, poetik hekayətlərin, həmçinin müharibə mövzusunda, müharibənin əsl həqiqətlərini göstərən, necə deyərlər, günahsızların qanı ilə yazılmış zəngin ədəbi irsin müəllifidir. Yəqin ki, əsl qiyməti gələcəkdə oxucular daha dəqiq və düzgün verə biləcəklər. Ən azı ona görə ki, onun əsərlərində insanı düşündürməyə, əsl həyat həqiqətlərinə düzgün qiymət verməyə sövq edən səriştəli yazıları üstünlük təşkil edir, insanı həyəcanlandırır, ona insan olduğunu yada salır. Bir sözlə, dünyanın insan evi olduğunu və hamımızın bu dünyanı qorumalı olduğumuzu müasirlərə və gələcək nəsillərə əmanətləyir. Amma dünyanın ikinci obrazı da var onun yaradıcılığında. Bu obraz super dövlətlər, güc qüvvələri kimi

görünür. Onların öz niyyətləri və maraqları var. Onlar üçün o qədər də əhəmiyyətli deyil ki, Qarabağ iyirmi ildən çoxdur ki, düşmən işğalındadır. Hər halda, müəllif bilir ki, birinci növbədə dünyaya ağılıq edənlərin düşüncəsində qalib gəlmək lazımdır. Müharibənin həlledici mərhələsi onların hansı rəydə olmalarından asılıdır. "Balaca, şəhid Fərizin hekayəti" poeması bu mənada dünya obrazını ittiham edən, başqa sözlə, Azərbaycanca özünün maraq dairəsi kimi baxan güc mərkəzlərini ifşa edən bir əsərdir. Müəllif balaca bir uşağın faciəli həyatını, bir sözlə, müharibənin günahsız qurbanını diqqət mərkəzində saxlamaqla, hadisədən çıxış edərək ilhamının qanadlarında bütün aləmi gəzir. Bu faciədə kimin əli varsa, onu tapa bilir, görə bilir, onlara öz sözünü deyə bilir. Mənəvi aləmindən gələn etirazları həyəcanlarına bürüyərək təkzibedilməz dəlillərlə onların üzünə çırpır.

Müəllifin poetik aləminin sərhədləri çox genişdir. Bir anda o, quş qanadlı xəyalı ilə

həm düşmən səngərini gəzir, onların necə qəddarlıq, yağılıq, Azərbaycan xalqına qarşı qəsbkarlıq niyyətlərini gözlərindən oxuyur. Dünya onun gözünün önündədir. Demək olar ki, caynaqlarını Qarabağın bağına ilişdirib qanlı nəzərləri ilə təzə qurbanlar gözləyir. Amma müəllif çəkinmir, bu yırtıcı caynaqların sahiblərinə qarşı elə onların gücünə müvazi olaraq onlara qarşı öz sözü, sənətilə döyüşür.

Biz Şirin xanım Şadimanın yaradıcılığında yağlı düşmənin özü ilə bahəm, onların havadarlarının da iç üzünü görə bilirik. Və çətin ki, onlar müəllifin bu qədər həyəcanla, güclü, poetik vüsətlə qələmə aldığı həqiqətlərin qarşısında davam gətirə bilsinlər:

**Qoca dünya, qanların, qırğınların de, nədi?..
Çoxdan keçib adamlar insanlıq olan həddi
Əzabına sarılıb bağı qan Qarabağım,
İblislərin əliylə olubdu yara bağırim.**

**Qəm yağışı sellənir torpağından, daşından,
Yuyunur damın-daşın Vətənin göz yaşından.**

**Min bir uşaq arzusu gülləbaran dünyada,
Diləklər çaxnaşrlar alatoran dünyada.**

Müəllifin çox böyük doğmalıqla, övladlıq hissilə "bağrı qan Qarabağım" dediyi, "iblislərin əliylə olub yara bağrım" dediyi Vətən torpağının ağrısını özündə necə daşdığını, bu yaranın, bu ağrının onu necə göynətdiyini və bu ağrıların, göynəmələrin sayəsində dilə gəldiyini oxucu duya bilir. Bu torpağın hər yerindən göz yaşı axır. Şirin xanım göstərir ki, Qarabağ həm də dünyanın bir parçasıdır və deməli, bu yaranı, bu ağrını, əslində, həm də dünya çəkməlidir. Bu haraylara, fəryadlara dünya həm də özü cavab verməlidir.

Şirin xanım sözlər vasitəsilə mənzərəni gözlərimizin qabağına gətirir. Bir ana bala dağı ilə dağlanıb. Onun göz yaşları yanağından üzüaşağı axır. Hələ bəlkə də indicə əllərilə torpağa tapşıracağı övladının ölümünə də inanmır. Balaca, şəhid Farizin anası qollarını qoynunda ovudur. Az qala hər yana qışqırmaq istəyir, demək istəyir ki, siz inanmayın

balamın ölümünə. Şirin xanım çox təsirli bir dillə anaya ana təskinliyini, ümidinin ovunmasını xəbərləyir. Elə bil ki, ananın əlləri qoynunda öz balasıdır. Və demək, onun övladı əbədi olaraq onun qucağındadır, bağına sıxıb, köksünə çəkib:

**Bala dağlı bir ana göz yaşını axıdır,
Sanki bu olanlar da indi ona yuxudur.
Qoltuğunda ovudur qollarını bir ana,
Qışqırsınmı, harayı yayılsın qoy hər yana?
Bəlkə, o, qoynundakı zənn edir, balasıdır,
Köksü üstə sığımış əbədi qalasıdır.**

Həmin anlarda bəlkə də, kimsə bu ananın hansı hissləri keçirdiyini duya bilməz. Amma şair onu duyub və duya bildiyi üçün belə bir həyati lövhə şəklində, sonsuz kədər aləmini özündə ehtiva edən bir mənərə ilə əsərə gətirə bilib. Hətta ana qoltuğuna sıxdığı qollarına layla çalır. Bu mənərəyə lal sükutla baxmaq mümkün deyil. Çünki lal sükutun özü də nəinki insanları, hətta dağı-daşı da yandırır. Təəssüf ki, düşmən özünə nifrətdən zireh ge-

yib. Bu yangılar onun qəddar qəlbini kövrəldə bilməz:

**Qoltuğuna sıxdığı qollara layla çalır,
Bu laylanı o, indi bir ahu-vayla çalır.
Nənənin hönkürtüsü aləmi oyandırır,
Ananın lal sükutu yeri, göyü yandırır.**

Bir anda yenə şair xəyalı dolanıb nənənin, ananın hakim olduğu bu dərd və hüzn dolu aləmdən keçib yenidən balaca, şəhid Farizin şəkli asılmış yas mərasimi üçün qurulan çadıra qayıdır. Və sanki yenidən əsl faciənin böyüklüyü dərk olunur. O balaca, günahsız körpə artıq yoxdur:

**Yas çadırı balaca Farizə matəm tutub,
Matəm eli yandırır, dünya qulağın tutub.
Öz evində gülləyə tuş gələn bu nakamı
Basdırdılar torpağa, qaldı ürəkdə kamı.**

Tarix boyu ən qəddar müharibələr, ən qanlı müharibələr, ağ gül və al gül müharibələri, yüz illik müharibələr, ən qanlı savaqlar axır nəticədə danışıqlarla, sülh müqavilələrinin imzalanması ilə başa çatıb. Ola bilsin ki,

haqsız müqavilələr də bağlanıb, ədalətsiz sazişlər də olub. Amma hər halda dünyaya meydan oxuyan faşizmin başı öz yuvasında əzilib. Bu gün qəsb olunan torpaqlar sabah geri qaytarılıb, özünün halal sahiblərinə çatdırılıb. Azərbaycan xalqı öz haqqını yaxşı bilir. Və bu gün Qarabağ müharibəsinin yaddan çıxan bir anı da olmamalıdır. Ən ucqar bir guşədə də dağıdılmış evin ünvanı bilinməlidir. Və ən başlıcası, ədəbiyyatın missiyası belə olmalıdır ki, bu gün biz, müasirlərimiz Qarabağ dərđini, ağrısını gələcək nəsillərin boynuna qoymayaq. Bu problem bizim zəmanəmizdə yaradılıb və bizim gücümüzlə də Vətənin qəsb olunmuş torpaqları qaytarılmalıdır. Amma hər halda Qarabağın bir küncündə, Orta Qərvənd kəndində də adamlar müharibə bəlası ilə üz bəüz, ölümlə göz-gözə dayanıblar. Axı insan yaşayırsa, o, işləməlidir, torpağını əkməlidir, suyunu, arxını çəkməlidir, xəmirini yoğurmalıdır, çörəyini bişirməlidir. Bu gün topların gurultusu altında doğu-

lan uşaqlar ana qucağında böyüməlidir. Və o uşaqların təhlükəsiz, əmin-amanlıqla öz uşaq həyatlarını yaşamalarına kimsə mane olmamalıdır. Amma Orta Qərvənd kəndində müharibə ilə üz-üzə, göz-gözə yaşayan adamların başlarının üstündəki qara buludlar dağılmır ki, dağılmır:

**Matı-qutu quruyub bu yurdda adamların,
Dumanı göz yaşıtək əlçimlənir damların.
Bu kənd də əsir kimi yaşayır öz evində,
Bacada gizli tüstü salmayır köz, evində.**

Amma müharibə bu adamları qorxuda bilmir. Ümidlər, sonuncu gücünü sıxır, həyat eşqi qaynamadadır. Baxmayaraq ki, insanların gözləri çuxura düşüb. Elə bil ki, işıqlar quyudan gəlir. Nəzərlərdə ümitsizliyin öləziyən işıqları da görünür. Adamlar təhlükənin giziltisini damarlarından axan qandakı səsdən-sədadan duyurlar. Müharibənin bu insanlara nə verdiyini görmək üçün bu misraları diqqətlə nəzərdən keçirmək bəs eləyərdi:

**Gözlərdə həyat eşqi batır-çıxır quyuda,
Bütün ümidlərini sanki sıxır quyuda.**

**Kənddə heç kim heç nəyi aşkara edə bilmir,
Heç kim yolda-irizdə piyada gedə bilmir.
Atəşkəs olsa belə, snayperə tuş gələr,
Qəflətən gələn güllə onu qanına bələr...**

Bərdə-Beyləqan yolundan Ağdama dönən tərəfə bir qadağa işarəsi qoyulub. Yəni o tərəfə dönə biməzsən. Yəqin müəllif də belə düşünərdi ki, kaş sülh missiyası daşıyanları gətirib elə bu yol ayrıcında saxlayasan. Sülh vəd eləyənlərin və guya bir iş görəcəklərinə adamları inandırmaq istəyənlərin özlərinə deyəsən ki, buyur, bu yolu get. Odundan, ocağından, isti yuvasından illərlə perik düşmüş adamlar da səninlə birgə öz evinə-əşiyinə getsin. Lap dağılmış, talan olmuş yerlər, yurdlar öz sahibini görəndə üzü gülər, sevinər. Müəllif bunları demək istəyir. Amma hardan, kimi tapsın ki, bu əsl ədalətli olacaq hökmü icra edə bilsin.

Və nəhayət, müəllif bu yer üzündəki insanların ədalətli olacağına sanki inamını itirir və üzünü Allaha, özündən uzaq göylərə tutur.

Gördüyü mənzərəni də məhşər, qiyamət hesab edir. O, qətiyyən təslimçi mövqelə barışmır, mənsub olduğu xalqın gücünü də bilir, qüdrətini də. Hər halda müəllifin açıq-aydın belə bir fikri, məramı razılıqla qarşılır ki, təslimçilik şanlı bir tarixi olan xalqa yaraşmır:

* * *

Tarix və insan qarşılaşmasında qəribəliklər çox olub. Bəzən mübarizələr onilliklər boyu davam edib, əqidə və amal uğrunda döyüşlər səngiməyib. Amma elə də olub ki, tarixən ən böyük istəklər, amal uğrunda ən kəskin və birmənalı mübarizələr üstündən fəsil ötəndən sonra ləçəkləri solan çiçəklər kimi quruyub, öləyib yox olub. Bunun ən dərin psixoloji kökü müxtəlif səbəblər içərisindən bəlkə də birincisi, fəaliyyətsizliklə bağlıdır. fəaliyyət olmayan yerdə yalnız mübarizənin mümkün olan şəraitini gözləməklə insanın mübarizlik əhvalı da dəyişilir, öləyir. İnsan hətta özünün haqqı uğrunda belə

mübarizəyə lüzum görmür, bir növ ümitsizliyə qapılır. Əslində, Şirin xanım Şadimanın “Balaca, şəhid Farizin hekayəti” əsəri insanların mübarizə əzmini qoruyub saxlamaq, lazım gələndə döyüşə atılmaq əzmini hifz etmək məqsədini daşıyır. Bu əsərin nüvəsində səngiməyən bir od, enerji var.

Şirin xanım Şadiman bir sənətkar olaraq əsas istinad mənbəyini, əsas güc mənbəyini əsərdə qabarıq verir. Əsər boyu mənzərələr dəyişsə də, bəzən kiçikyaşlı uşağın qanı, bəzən övlad yanğısı ilə alovlanan ana köksü, bəzən yurd, Vətən anlamında dərd içində qovrulan Orta Qərviş bu gücün mənbəyi kimi görünür. Amma bütün məqamlarda hadisələrin məğzində günahsız körpənin öldürülməsi dayanır.

Bəli bu yolda onun istinad edəcəyi, özünə inam, güc mənbəyi hesab edəcəyi bir ocaq var. Bu ocaq balaca, şəhid Farizin şəkildən

insanlara doğru zillənmiş baxışlarıdır. O nəzərlərin, o baxışların göstərdiyi yol üzü Qarabağa tərəfdir. Nə olsun ki, dünya onun göstərdiyi nəzərlərə tərəf baxmaq istəmir. Çünki dünyanın üzündə hiyləgərlik niqabı var:

İndi körpə Farizin o donmuş baxışları,

Salır ürək içinə dərd dolu naxışları.

Dünya susur, dinməyir bu körpənin yasına,

Boyanıbdı bu dünya məkrələrin pasına.

Pas da dəmir çürüdür, nəinki ürək ola,

Ya insanlıq dağıla, ya da gələ haqq yola!..

Müəllifi qorxudan bir məsələ də var. İnsanlar, xüsusilə, torpağı tapdalanmış, yağı əlində əsir olan Qarabağın, Azərbaycanın sahibi olan insanlar bir vaxt Təbriz, Göyçə, Borçalı, Dərbənd yaralarına dözə-dözə, nəhayət, biganələşib itirilmiş torpaqların yenidən qaytarılıb bütövləşəcəyi inamını itirdiyi kimi, Qarabağ dərdi də beləcə qaysaq bağlaya bilərlər. Amma insanlar həmişə yarasından qor-

xur, onun qaysağını qoparmaq istəmir. Ədəbiyyat isə Domokl qılıncı kimi yaddaşın başının üstündən asılır və daim ona təlqin edir ki, sənə nə qədər qaysaq bağlasa belə, göynər yaran var. Bu yaranı sən ancaq bircə yolla sağalda bilərsən - Haqqını qaytarmaqla!

Dəmiri çürüdən pas biganəlik, laqeydlik şəklində ürəklərə də yol tapa bilər. Hər halda, böyük həqiqət yolu var, bu yol Qarabağdan keçir.

Erməni vandalizmi, bugünkü Ermənistanın simasında dövlət səviyyəsində yeridilən faşizm siyasəti nəinki Azərbaycanın, qonşu xalqların hamısının gələcəyini hədəfə götürmüşdür. Onların aşkar və gizli şəkildə yeridəkləri siyasət bu xalqların gələcəyinə tuşlanmış güllələrdir. Vaxtlı-vaxtsız nifaq yaratmaq, xalqları bir-birinin üstünə salmaq, beləliklə parçalamaqla özünün hakimliyini saxlamaq üçün, yalançı nüfuzunu qorumaq üçün

imperiyapərəst dairələr də Ermənistanın faşizm siyasətindən ustalıqla bəhrələnilər.

Ədəbiyyat bu yöndə xalqların düşüncəsinə təsir göstərir, faşizmin mənəvi puçluğunu, onun eybəcərliyini, tarixən iflasa məhkum olduğunu, ən dəqiq və aydın göstərən güzgüdür. Əlbəttə, Azərbaycan ədəbiyyatında istər poeziyada, istərsə də nəsrə ədəbi tənqid və publisistikada sözün həqiqi mənasında döyüşkən ruhlu əsərlər yaradılır. Və bu əsərlər xalqın bağrında yaşamaqda olan hissləri səfərbər etmək məqsədi daşıyır. Vaxtilə, İlya Çavçavadze ermənilərin mənəvi simasını öz xalqı üçün açıqlamağa, öz xalqını ayıq-sayıq olmağa çağırırdı. XX əsrin əvvəllərində Mir Möhsün Nəvvab “Erməni-müsəlman davası”, Məmməd Səid Ordubadi “Qanlı sənərlər” kimi əsərlərində ermənilərin yerli azərbaycanlılara - türklərə qarşı düşmənçilik siyasətinin tarixi bir ədavət olduğunu da göstərmişdilər. Əslində, XX əsrin sonunda baş

verən hadisələr göstərdi ki, ermənilər həmin tarixi ədavətdən bir addım da olsun geri çəkilməyiblər. Və bu yöndə onların havadarları da var. Hər halda, əlli milyonluq Azərbaycan xalqını səfərbər etmək sağlam düşüncə ilə yazılmış ədəbiyyatla bahəm, həm də ziyalıların - elmin, sənətin müxtəlif sahələrində nüfuz sahibi olan ziyalıların borcudur.

Qarabağ Azərbaycanın haqq işidir, qəlbinin bir parçasıdır. Bütün siyasi danışıqların hamısında dəfələrlə bəyan olunub ki, Azərbaycan torpaqlarının işğalı ilə barışıq müzakirə mövzusu ola bilməz.

Bu gün bir Azərbaycan sənətçisi olaraq Şirin xanım Şadiman "Balaca, şəhid Fərizin hekayəti" əsəri ilə özünün mənəvi borcunu qismən də olsa ödəyib.

* * *

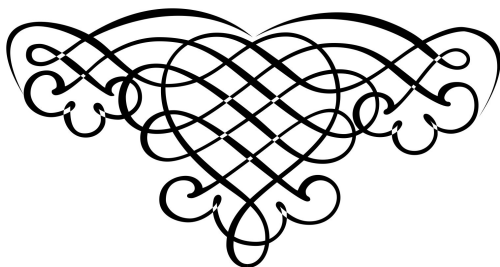
Şirin xanım Şadimanın "Balaca, şəhid Fərizin hekayəti" əsəri kifayət qədər rəğbətə, ödülə layiqdir. Kiçik redaktə ilə dərslik ki-

Əli Rza Xələfli

tablarına salına bilər. İlin Qarabağ mövzusunda yazılmış ən dəyərli əsərlərindən ola bilər. Məktəb yaşlı uşaqların vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi üçün bu əsərin radio və televiziya ilə təbliğatı da faydalı olardı.

19.05.2011

ƏLAVƏLƏR

Şirin xanım ŞADİMAN
(Şirin xanım Ağabala qızı Kərimbəyli)

Kərimbəyli Şirin xanım Ağabala qızı (Şadiman) 2 sentyabr 1955-ci ildə Dəvəçi bölgəsinin (indiki Siyəzən) Tağay kəndində ana-

Əli Rza Xələfli

dan olub. Doğulduğu kənddə səkkizillik məktəbi, sonra Siyəzən şəhər 2 saylı orta məktəbi bitirib. Ali təhsilini Bakı Dövlət Universitetində 1979-83-cü tədris illərində başa vurub. Həmin tədris ocağında kitabxanaçılıq fakültəsini bitirib. 1992-ci ildə Jurnalistlər Birliyinin nəzdində Jurnalist İnstitutunu bitirib. 1 fevral 1985-ci ildən “Xəzərdənizneft-geofizika” trestinin “Neft Daşları” Dəniz Mədən Geofiziki Ekspedisiyasında texnik, mühəndis işləyib.

Şirin xanım hələ orta məktəbdə və ali məktəbdə oxuduğu zamanlar şeir yazırdı. Həm tələbə vaxtı universitet qəzetində, həm də sonralar dövrü mətbuatda şeir və məqalələri çap olunub. 1991-ci ildə “Ürək, niyə ağrıyır-sən?” şeirlər toplusu “Azərnəşr”də işıq üzü görüb. 1992-ci ildə Türkiyədə silsilə şeirləri “Çağdaş Azərbaycan şeiri antologiyası” kitabında çap olunub. 1995 və 2005-ci illərdə professor Teymur Əhmədovun müəllifliyi ilə buraxılmış “Ensiklopedik Məlumat Kitabı” nəşrlərində Şirin xanım haqqında geniş

məlumatlar verilib.

“Çəkənə qəm dünya...”, (2000) “Kiminə acı dünya...” (2002), “...Ürəyə qəhər dünya” (2007), “Könül harayı” (seçmələr, 2008), “Dünya mənə tanış gəlir” (2009) adlı irihəcmli və “Tağayım” (poema - 2010) kitabları çapdan çıxıb. Bu kitablarda müəllif ədəbiyyatımızın müxtəlif janrlarında qələmini sınaıyıb. Şirin xanım bütün varlığı ilə ədəbi-bədii yaradıcılığa bağlıdır, müntəzəm olaraq dövrü mətbuatda çıxış edir, ədəbi tənqiddin, ədəbi publisistikanın onun yaradıcılığı haqqında dəqiq və aydın fikir deməsinə əsas var. Müəllif publisistika ilə də ardıcıl məşğul olur. Dövrün hadisələrinə, ədəbi aləmdəki yeniliklərə fəal və ardıcıl münasibət bildirir. “Məni illərdən soruşun” (2008) publisistik düşüncələr kitabı, bir sıra ədəbi məqalələri onun döyüşkən, açıq fikirli bir ziyalı olduğunu bir daha təsdiq edir.

Şairin könül rübabından süzülüb gələn şeirlər insanın daxili-mənəvi aləminə təsir gücünə malikdir, bir sözlə, Şirin xanımın yaradı-

Əli Rza Xələfli

cılığı vətənsəvərlik, insanpərvərlik, ali humanizm hissləri aşıl原因 nəğmələrdir. O, geniş ictimai, ədəbi fəaliyyətini davam etdirir. “Qızıl Qələm” və “Araz” ali ədəbi mükafatları laureatıdır. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

BALACA ŞƏHİD FƏRİZİN HEKAYƏTİ

(poema)

*8 martda öz evlərinin həyatında oynayarkən
erməni snayperi tərəfindən vurulmuş Ağdam
bölgəsinin Orta Qərvənd kənd sakini doqquz
yaşlı Fəriz Bədəlovun ruhuna!*

Biri vardı, biri yox,
Mənzil uzun, hünər çox.
Orta Qərvənd elində,
Söz-söhbəti dilində,
Balaca Fəriz vardı,
Ona da həyat yardı.
O uşaq diləkləri,
Nazlardı ürəkləri.
Anası Şirinnazın,
Oxşardı könül sazın.
O Mələhət nənənin,
Qovardı qəlbdən çənin.
Dayısı Elgiz onu,
Tutardı əziz onu.

Candan bala deyərdi,
Evə qala deyərdi...

* * *

Körpə vaxtdan taleyi,
Olmuşdu sizlər neyi.
Ata atmış anasın,
Dərdə qatmış anasın.
Dayı, nənə yanında
Həyat eşqi canında,
Böyüyürdü bu körpə,
Nənəsi öpə-öpə
Bəsləyərdi nəvəsin,
Qoxlayırdı nəfəsin.
Məktəbə də gedirdi,
Anasın şad edirdi.
Kənd düşmənlə üz bəüz,
Atırlar gecə-gündüz.
Məktəbə qorxa-qorxa
Yol-izə baxa-baxa
Uşaqlar gedir-gəlir,
Qəmləri sinə dəlidir.
Başqa cocuqlar təki,

Anaya edir ərki,
Bu körpəcə balalar,
Gələcəyə qalalar.
Bağ-bağatda qaçımaq,
Kəpənəktək uçuşmaq,
İstəyirlər beləcə,
Çıxmasınlar bəs necə
Evdən çölə ay, illə?
Bir gün gələrək dilə,
Fariz dedi: Ay ana,
Gətir çörək, çay ana.
Mən yemək istəyirəm,
Söz demək istəyirəm.
Bu gün səkkiz mart axı,
Martda çıxar dərd axı.
Burax məni həyətə,
Hə de, bu xoş niyyətə.
İstəyirəm oynayım,
Bağ-bağçada qaynayım.
Versən topu gedərəm,
Yoxsa şuluq edərəm.
Ev-eşiyi qatacam,

Kitabları atacam.
Gündüz erməni atmaz,
Görüb heç məni, atmaz.
Axı mən balacayam,
Qoyun, oynayıb doyam.
Dava böyüklər işi,
Uşağa batmaz dişi.
Burax, gedim, ay ana,
Şadlıq edim, ay ana.
Bu gün analar günü,
Könlümdə qur düyünü.
İstəyirsən sənə bir,
Şer oxuyum et səbir:
Mənim munisim, anam,
Ən gözəl hissım, anam,
Mübarəkdir bayramın,
Qalmasın qəlbə kamın.
Səni candan sevirəm,
Sənsən həyatım, çevrəm.
Ana güldü sevindi,
Farizə eşqlə dindi.
Dedi: Oyna həyətdə,

Erməni bəd niyyətdə.
Ayaq üstə gəzmə çox,
Yağılara ümid yox.
Qəfil güllə atarlar,
Qəlbimə dərd çatarlar...

* * *

Fariz düşdü həyəətə,
Sevinclə ötə-ötə.
Ayaqladı torpağı,
Dərdi otu-yarpağı.
Topunu atdı bağa,
Baxdı çox sola-sağa.
Qaçdı topun dalınca,
Düşmən xəbər alınca,
Snayperi tuşladı.
Sanki quşu daşladı.
Güllə başına dəydi,
Göz qaraldı, qədd əydi.
Fariz çökdü torpağa,
Ahın əkdi torpağa.
Qan bürüdü üz-gözün,
İtirdi uşaq özün,

Çığırtıyla yıxıldı.
Birdən canı sıxıldı.
Gözdə qaraldı dünya,
Sanki daraldı dünya.
Səsə anası gəldi,
Dərdə yanası gəldi.
Çökdü balası üstə,
Bala düşüb can üstə.
Ana “balam, vay!” deyir,
Ağlar nənə hay deyir.
Batdı yasa ev-ocaq,
Çəkildi sinəyə dağ.
Kənd haraya töküldü,
Aləm vaya töküldü...
Təcili Yardım gəldi,
Haray-həşir yüksəldi.
Nalədən qopardılar,
Fərizi apardılar
Xəstəxanaya onlar,
Ötdü dəhşətli anlar...
Uşaq yolda keçindi,
Dünya, qanlı köçündü?...
Bu balaca oğlanın,

Necə götürdün dağın?
Qanı tutdu sabahı...
Nə idi de günahı?
Bu balaca Farizin
Qatladı yağı dizin.

* * *

Baş həkim Gülnarın da gözündən yaşlar axır,
Maşına tökülən qan qəlbin yandırır yaxır.
Həkimlər, tibb bacılar qaçdı oyan-buyana,
Çaxnaşdı xəstəxana, aha batdı bir ana.
Doqquz yaşlı bir oğlan boyandı al qanlara,
Bu balaca şəhid də dağ oldu insanlara.
O körpəcə gözündə dondu həyat əbədi...
Soldu bir uşaq ömrü, çökdü həyat məbədi.

* * *

Baxırsan düşməne sarı gileyli,
Elin yas içində, ey Orta Qərvənd.
Yağının sönərmi qan tökmək meyli?
Hiylələr biçində, ey Orta Qərvənd.

Bu dünya fitnələr fəvqündə ağlar,
İblis sarayında şadlıqlar çağlar,

Ah edir əlimdə dilsiz varaqlar,
Dil niyə-neçində, ey Orta Qərvənd?

Bu yurdlar bizimdi, bu ocaq bizim,
Bəs niyə titrəyir əsəbdən dizim?
Qəzəbə cəng edir, yaş tökür gözüm,
Dərd qaynar içində, ey Orta Qərvənd.

Ayağım torpağın üstündə əsir,
Düşməni snayperi naləni kəsir,
Şəhid körpə balan məzarada əsir,
Ruhu can köçündə, ey Orta Qərvənd.

Damında-daşında lal sükut gəzir,
Bu sükut elinin ürəyin əzir.
Ağrılı könlümü mələlin üzür,
Yağı öz suçunda, ey Orta Qərvənd.

* * *

Qurulub həyətdə bir yas çadırı,
Doqquz yaşlı oğlan baxır şəkildən.
İlahi, göylərdən gəl, as çadırı!
Bu bala ürəyi yaxır şəkildən...

Gözü ah söyləyir, baxışı qəzəb,
Bir cavab istəyir böyüklərindən.
Doğrayır görəni bu dəhşət, əzab,
Harayı asılıb baş tüklərindən...

Molla “Yasin” deyir, titrəyir səsi,
Balaca oğlana ağlayır səma.
Kəsir bu titrəyiş duyan nəfəsi,
Hər nəfəs içində üsyan var amma.
Ümidsiz baxışlar dikilib səsə,
Quran ayələri haray eyləyir.
Yasa yığılanlar nəfəs-nəfəsə,
Bəbəklər yaş tökür, dil vay eyləyir.

* * *

Əlləri qoynunda bir ana gördüm
Ağlayır ürəyi kor taleyinə.
Bəxti qara gəlmiş bir sona gördüm,
Toxuyur nifrinlər tor taleyinə.

Dərdi başdan aşır, görkəmi qəmli,
Üzündə kədər in izləri gəzir.
Kiprik ah içində, gözlər ələmli,

Şəhid balasını gözləri gəzir...
Ağlamır, içinə axır yaşları,
Sel-suya dönübdü ana qəlbində.
Donmuş gözlərindən baxır yaşları,
Yenidən alışıb yana qəlbində.

* * *

Qoca dünya, qanların, qırğınların de nədi?...
Unudubdu adamın insanlıq olan həddi.
Əzabına sarılıb bağıraqan Qarabağın,
İblislərin əliylə olubdu yara bağırın.
Hesabını çəkməyir kimsə kimin başından,
Yuyunur damın-daşın məzlumun göz yaşından.
Min bir uşaq arzusu gülləbaran dünyada,
Diləklər çaxnaşırlar ala-toran dünyada.
Bala dağlı bir ana göz yaşını axıdır,
Sanki bu olanlar da indi ona yuxudur.
Qoltuğunda ovudur qolların bədbəxt ana,
Qışqırsınmı, harayı yayılsın qoy hər yana?
Bəlkə o qoynundakı zənn edir balasıdır,
Köksü üstə sığımb əbədi qalasıdır.
Qoltuğuna sığıdığı qollara layla çalır,
Bu laylanı o indi bir ah-vayla çalır.

Nənənin hönkürtüsü aləmi oyandırır,
Ananın lal sükutu yeri-göyü yandırır.
Yas çadırı balaca Farizə matəm tutub,
Matəm eli yandırır, dünya qulağın tutub.
Öz evində gülləyə tuş gələn bu nakamı,
Basdırdılar torpağa qaldı ürəkdə kamı.

* * *

Matı-qutu quruyub bu yurdda adamların,
Dumanı göz yaşı tək əlçimlənir damların.
Bu kənd də əsir kimi yaşayır öz evində,
Bacada gizli tüstü salmayır köz evində.
Gözlərdə həyat eşqi batır-çıxır quyuda,
Bütün ümidlərini sanki sıxır quyu da.
Kənddə heç kim heç nəyi aşkara edə bilmir,
Heç kim yolda-irizdə piyada gedə bilmir.
Atəşkəs olsa belə snayperə tuş gələr,
Biqəfil gələn güllə onu qanına bələr...

* * *

Bu nə zülüm, ay Allah, bu nə azğın müsibət?
Niyə bizi gözlədi böylə qanlı aqibət?
Biz öz torpağımızda işğala düçar olduq,
Təslimçi bir ovqatla bu dünyaya car olduq.

Əli Rza Xələfli

İndi körpə Farizin o donmuş baxışları,
Salır ürək içinə dərd dolu naxışları.
Dünya susur, dinməyir bu körpənin yasına,
Boyanıbdı bu dünya məkrlərin pasına.
Pas da dəmir çürüdür, nəinki ürək ola
Ya insanlıq dağıla, ya da gələ haqq yola...

*Pirallahı,
14-15 mart 2011*

QIRMIZIDAN BETƏR...

Ümumiyyətlə, ad seçməkdə, hər hansı mövzuya, məqaləyə, ya əsərə başlıq seçməkdə çox vaxt qələm sahibləri çətinlik çəkirlər. Tanrı bu sahədə də xoşbəxtliyi tanınmış publisist Əli Rza Xələflidən əsirgəməyib. Yazdığı hər hansı mövzuya elə uyurlu ad qoyur ki, deyərsən bəs Dədə Qorquddu, gəldi, baxdı, yoxladı və dürüst də özünə görə adını qoydu. Bu dəfəki kitabına qoyduğu ad da bu sıradandır və düzü, elə bu ad seçimindəki sərrastlıq məni yuxarıdakı sözləri yazmağa təhrik etdi: "Qırmızı həqiqətlər". Ad çox söz deyir. Hər şeydən əvvəl, kitab Şirinxanım Kərimbəyli Şadimanın yaradıcılığından bəhs edirsə, demək, bu ad ona yaraşır. Nəyə görə? Mən bir dəfə çıxışlarımın birində demişdim ki, Şirinxanım ölkəmizdə və ya dünyada baş verən haqsızlıqlara qarşı əlbəəl vaxt itirməkdən şeir, ya mənzum əsər həsr etməkdə jurnalist operativliyi, müxbir çevikliyi göstərir. Necə ki, hər hansı kriminogen hadisəyə jurnalistlər

dərhal münasibət bildirməklə cəmiyyətə həyəcan signalı səsləndirirlər, eləcə də Şirinxanım Şadiman şeirdə, nəzmdə, publisistikada bu tipli məsələlərə təcili fikir bildirib, etiraz səsini ucaldır. Özü də çəkinib-qırpınmadan, sözü üzə şax demək şərtilə. Buna biz tərəflərdə el arasında deyirlər ki, filankəs sözü üzə qırmızı deyən adamdır - yəni həqiqəti utanıb-çəkinmədən üzə deyəndir. Bax bu mənada Şirinxanımın dünya hadisələrinə münasibətini birbaşa ifadə elədiklərini haqlı olaraq Ə.R.Xələfli haqlı ümumi el sözü ilə konkret şəkildə "Qırmızı həqiqətlər" adı ilə açıqlamaqda tam haqlıdır. Bəli, bu kitabda biz qırmızı həqiqətlərdən bəhs olunduğunu onsuz da görəcəyik.

"Balaca şəhid Farizin hekayəti" adlı poemasında Ağdam rayonunun orta Qərvənd kənd sakini 9 yaşlı Fariz Bədəlovun 8 mart günü həyətdə oynayarkən erməni faşistləri tərəfindən snayperlə hədəfə alınıb şəhid olmasını ürək ağrısı ilə qələmə alan Şirinxanım Şadimanın mənzum şəkildə nəql elədiyi qanlı fa-

ciə ilə bağlı Ə.R.Xələflinin düşüncələri verilib bu kitabda. Şirinxanım mənzum oçerk formasında yazdığı bu ağırlı qanlı hadisə ilə sanki BMT, ATƏT, NATO kimi beynəlxalq təşkilatlara, mənfur ermənilərin havadarlarına, Amerika, Fransa kimi ermənipərəst dövlətlərə sanki üsyankar səslə bağırib, belə bir cinayətdə ermənilərlə bərabər onların da qanlı əllərinin olduğunu qızıl-qırmızı dirənib üzlərinə deyir. Əslində şairə tarix qarşısında onların cinayətkar əməllərini ittiham edir.

Dünyanın qüdrətli dövlətlərindən olan Türkiyə Cümhuriyyətinin baş naziri Rəcəb Tayyib Ərdoğan böyük siyasətdə siyasətsiz bəyanatlar verməklə, siyasi donda olmayan birmənalı çıxışları ilə də siyasətdə siyasi aləmdə siyasətçi kimi nüfuz-imic qazanmağın mümkünlüyünü artıq siyasi aləmdə nümayiş etdirib. Başqa sözlə, siyasət dəllallarının siyasi-ikiüzlü əməllərini faş etməklə sözü üzlərinə qızıl-qırmızı çırpan bu türk lideri kimi, bu türk - Azərbaycan qadını, Azərbaycan şairi Şirinxanımın

nım Şadiman da ədəbi aləmdə, söz-sənət arenasında bu sayaq kəskinlik, qətiyyət nümayiş etdirir, "qırmızı həqiqətləri" qırpınmadan-çəkinmədən öz əsərlərində car çəkir, oxucu auditoriyasına bəyan edir. Qəribə məntiqlə də olsa, nədənsə mən müasir dünya siyasəti və müasir Azərbaycan poeziyasında bu iki amilin icraçılarından dünya həqiqətlərinin qırpırmızı carçıları kimi Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Şirinxanım Şadiman adlarını qoşa çəkərdim... Əli Rza müəllimin aşağıdakı fikirlərini də, mənəcə, Şirinxanım yaradıcılığına verilən qiymətlə yanaşı, onun bir insan, şəxsiyyət olaraq fədakarlığına da aid etmək olar: *"Son vaxtlar bir qrup Azərbaycan ziyalıları qələm və söz adamları ilə birgə Qarabağa səyahət etmiş, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovun döyüş yerlərində olmuş, qəhrəmanlıq motivləri aşılaman silsiləsi yaratmışdır. Ancaq onu daha çox sarsıdan Ağdamın Orta Qərvənd kəndində erməni faşistlərinin snayper gülləsinə tuş gələn dördüncü sinif şagirdi, balaca Fariz Bədəlovun faciəli*

surətdə şəhid olmasıdır. Doqquz yaşlı uşağa güllə atan və onu öz həyatında, doğulub-böyüdüüyü evin qapısının ağzında qətlə yetirən düşmənə çox sarsıdıcı bir ittihamnamə yazıb. Bu ədəbi ittihamnamə bir vaxtlar, hətta uzaq gələcəkdə olsa belə, həmin qəddar erməni faşistinin fiziki olmasa da, mənəvi cəzasını təmin edəcək. Şadiman xanım "Balaca şəhid Farizin hekayəti" poemasında, deyəsən qorxulu bir nağıl danışır. Düşmənin simasını açmaq üçün onun yırtıcılığını, qəddarlığını göstərmək üçün bütün dünya qadınlarının bayramı hesab olunan 8 Martda hədəfinə çatmış güllənin qorxulu nağılını elə Orta Qərvənddən başlayır. Oxucu ilk misralardaca əbədilik doqquz yaşında qalacaq uşağın doğulub-böyüdüüyü kəndi görür. Onun ailə üzvləri ilə tanış olur. Anası Şirinnazın, dayısı Elgizin adlarını bilir. Və məlum olur ki, balaca Farizin böyüdüüyü ailənin özünün yaşadığı qayğılar var, çətinliklər var.

***Biri vardı, biri yox,
Mənzil uzun, hünər çox.***

*Orta Qər vənd elində,
Söz-söhbəti dilində."*

Bəli, Şirin xanım "Balaca Şəhid Farizin hekayəti" mənzuməsini ondan-bundan eşidərək qaravaysına yazıya almayıb, özü birbaşa həmin döyüş bölgəsinə getmiş, balaca şəhidin ailəsi ilə görüşüb, şahid qismində - yazdığını hadisələrin iştirakçısı kimi yazmışdır. Yəni Şirin xanım adı müəlliflərdən deyil, bir insan kimi də qətiyyət sahibidir.

Əli Rza müəllimə də sağ olsun deyirik ki, bu cür müəllifdən və bu cür əsərdən bəhs açmaqla onu bir daha geniş kütləyə təzədən təqdim-təbliğ edir və həm də əsərlə bağlı dəyərli mühakimələr yürüdür: *"Bu, Qarabağ uğrunda qələmilə, sənətilə mübarizə aparan ziyalılardır, yazıçılardır, bir növ ədəbi aləmin döyüşçüləridir. Şübhəsiz, Ş.Şadimanın «Balaca, şəhid Farizin hekayəti» əsəri də elə bu keyfiyyətinə görə diqqəti cəlb edir. Erməni faşistlərinin güllələdiyi doqquz yaşlı uşağın taleyini təkcə azərbaycanlı uşağın taleyi kimi düşünmək doğru olmazdı. Söhbət uşaqdan ge-*

dirsə, o, bəşərin övladıdır. Erməni faşistləri bütün dünyanın övladı ola biləcək bir uşağı güllələyiblər. Uşaq düşüncəsi, uşaq taleyi onu gözləyəcək hər hansı təsadüfdən həmişə xəbərsizdir. Və demək uşaq olaraq balaca Fariz də təbii ki, bundan - bu dəhşətli həqiqətlərdən xəbərsizdir:

***Fariz düşdü həyatə,
Sevinclə ötə-ötə.
Ayaqladı torpağı,
Dərdi otu-yarpağı.
Topunu atdı bağa,
Baxdı çox sola-sağa.
Qaçdı topun dalınca,
Düşməni xəbər alınca.
Snayperi tuşladı,
Sanki quşu daşladı.***

Bir anlığa düşünək ki, Ağdamın Orta Qər-vənd kəndində düşməni snayperinin öldürdüyü uşaq haqqında əsl həqiqəti heç kim dilinə gətirmək istəmir. Bir kimsəni uşağın taleyi maraqlandırmır. Sanki dünyada belə hadisə baş verməyib. Onda dünyanın hansı ədalət uğrun-

da mübarizə apardığını düşünmək olarmı? Bu mənada, müharibədə düşmənin atdığı hər bir güllənin tərcümeyi-halı yazılmalıdır. Nə vaxt, ayın neçəsində, hansı saatda, hansı tərəfdən kimə sarı atılıb? Atılan güllə hansı hədəfə dəyib? Hansı fəsadları olub? Yalnız bundan sonra düşməni ittiham edəcək tarix və ədəbiyyat yaradıla bilər.

***Güllə başına dəydi,
Göz qaraldı, qədd əydi.
Fariz çökdü torpağa,
Ahın çəkdi torpağa.
Qan bürüdü üz-gözün,
İtirdi uşaq özün."***

Ə.R.Xələflinin analitik təfəkkürü yenə göz-diqqət önündədir: təkcə əsərlə bağlı yox, müəlliflə əlaqəli olaraq da paralel fikirlər müstəvisində qənaətlərini bölüşür, əsərin mövzusu, mahiyyəti, bu günümüz və tarix üçün dəyərindən ətraflı açıqlamalar verir və "balaca bir uşağın faciəsi bir vətənin, bir xalqın faciəsidir" (s. 64) ifadəsilə əsərin ümumiləşmiş səciyyəsinə oxucuya izah edir. Eyni

zamanda Ə.Xələfli təhlil elədiyi əsərin müəllifinin fədakarlığını qiymətləndirməklə həm də elə onda ittihamçı obrazını da diqqətə gətirir: *"...Müəllif bilir ki, birinci növbədə dünyaya ağalığ edənlərin düşüncəsində qalib gəlmək lazımdır. Müharibənin həlledici mərhələsi onların hansı rəydə olmalarından asılıdır. "Balaca, şəhid Farizin hekayəti" poeması bu mənada dünya obrazını ittiham edən, başqa sözlə, Azərbaycana özünün marağ dairəsi kimi baxan güc mərkəzlərini ifşa edə bilən bir əsərdir. Müəllif balaca bir uşağın faciəli həyatını, bir sözlə, müharibənin günahsız qurbanını diqqət mərkəzində saxlamaqla, hadisədən çıxış edərək ilhamının qanadlarında bütün aləmi gəzir. Bu faciədə kimin əli varsa, onu tapa bilir, görə bilir, onlara öz sözünü deyə bilir. Mənəvi aləmindən gələn etirazları həyəcanlarına bürüyərək təkzibedilməz dəlillərlə onların üzünə çırpır". (s.84).*

Amma deyəsən elə bu fikirlərə də isnad edib, bir daha deyə bilərəm ki, ədəbiyyatımızdakı Şirinxanım siyasətdəki Ərdoğanın

amaldaşı, qızqardaşdır. Cəsarət, sözü üzə, qırmızı həqiqətlər fonunda şax demək onları birləşdirir və "Qırmızı həqiqətlər" kitabının müəllifi Ə.R.Xələfli də bu qızıl-qırmızı həqiqətləri tapıb-seçib üzə çıxarmağın sənətkarı kimi alqışa layiqdir. İnciməsin, burdakı "qırmızı" ifadəsini mən bir mifoloq-folklorşünas kimi də, dilçi-filoloq kimi də çoxlu yerlərə yoza bilərdim və hamısında da məntiqi baxımdan reallıqlarla rastlaşa bilərdik. Amma mən bu dəfə "qırmızı" sözündə elə birbaşarıyasız-boyasız ifadə olunan həqiqət çalarlarına toxunmağa üstünlük verdim. Çünki bəhs açılan mövzu - balaca şəhid Fariz özü nə mifdir, nə nağıldır, nə də söz oyunu, 9 yaşlı məsum Farizin şəhidliyi həqiqidər - özü də qızıl-qırmızı həqiqət! Qırmızı həqiqətlər isə danıla bilməz!

Şakir ALBALIYEV,
fəlsəfə doktoru.

BAŞLIQLAR

Redaktordan

Söz türbəsi (*Hafiz RÜSTƏM*)9

Müəllifdən

Tənhalardan biri.....27

Qırmızı həqiqətlər.....35

ƏLAVƏLƏR

Şirin xanım Şadimanın ömürlüyü.....101

Balaca, şəhid Farizin hekayəti.....105

Rəyçidən

Qırmızıdan betər (*Şakir Əlifoğlu*).....117

Əli Rza XƏLƏFLİ
(Əzizli Əli Rza Zal oğlu)

QIRMIZI HƏQİQƏTLƏR
(ədabi publisistika)

Texniki redaktor : **Xaqani Kosayev**
Operator: **Həkət Muradova**
Korrektor: **Şəhla Hacıyeva**

Çapa imzalanmışdır 19.10.2011. Kağız formatı 70x90 1/32.
Şerti çap vərəqi 4. Uçot nəşr vərəqi 4,0.
Tiraj 500. Sifariş 100.
Qiyməti 5 manat

«ADİLOĞLU» nəşriyyatında nəşrə hazırlanmış
və ofset üsulu ilə çap edilmişdir.
Ünvan: Bakı şəh., Şərifzadə küçəsi, 202
Tel.: 433 00 43, (050) 593 27 77; (055) 870 55 09
Web: www.adiloglu.az;
E-mail: adiloglu2000@gmail.com